

**Кіршенблат
Яків Давидович**

*доктор біологічних наук,
професор*

ОСНОВНІ ДАТИ ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНОСТІ

5.08.1912 р.	-	народився в м.Тифліс (Грузія) у сім'ї лікаря.
1919-1929	-	навчання в середній школі.
1929-1932 р.	-	навчався в Ленінградському університеті на біологічному факультеті, який закінчив достроково.
1934-1937 р.	-	навчався в аспірантурі, одночасно працював лаборантом зоологічної лабораторії.
1938 р.	-	захистив кандидатську дисертацію
1935-1941 рр.	-	працював асистентом та старшим викладачем кафедри зоології ЛДУ.
1941-1945 рр.	-	служив на різних посадах у лавах діючої Радянської Армії.
1942-1948 рр.	-	навчався в 1-му Ленінградському медичному інституті на лікувальному факультеті.
1946-1953 рр.	-	старший науковий співробітник Інституту акушерства і гінекології АН СРСР.
1951 р.	-	захистив докторську дисертацію.
1954-1980 рр.	-	завідувач кафедри нормальної фізіології Чернівецького медичного інституту, професор.

Кроки поступу та наукова діяльність

Життєвий шлях Якова Давидовича Кіршенבלата розпочався 5 серпня 1912 р. у Тифлісі в сім'ї лікаря. У 16 років, після закінчення середньої школи, він поїхав поступати до Ленінградського університету. Але приймальна комісія відмовила йому, зважаючи на його юні роки. Тоді він почав працювати вантажником у порту і відвідував лекції в університеті в якості вільного слухача.

А в 20 років він вже отримав диплом випускника біологічного факультету ЛДУ, у 26 – захистив кандидатську дисертацію.

Навчаючись, він одночасно працював лаборантом зоологічної лабораторії, а згодом науковим співробітником лабораторії фізіології розвитку Всесоюзного інституту тваринництва. У 1934 р. він вступає до аспірантури ЛДУ, після закінчення якої (1937) працює асистентом кафедри зоології і водночас, на громадських засадах, - секретарем Ленінградського відділення Академії наук СРСР. Тут доля звела його з видатними вченими – О.О. Ухтомським та Л.А. Орбелі. Це зіграло важливу роль у подальшому житті та науковій діяльності молодого науковця.

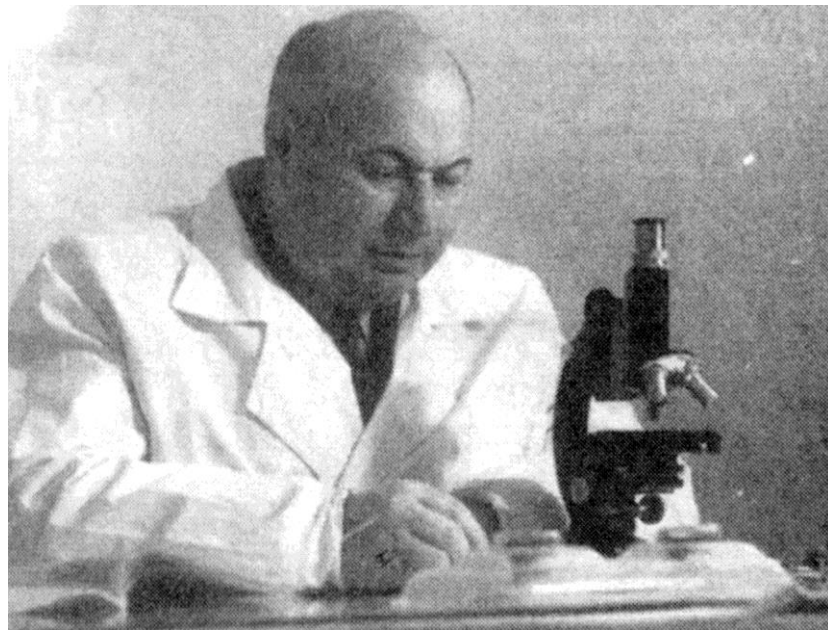
Маючи бронь, у 1941 р. йде на фронт. З перших днів оборони Ленінграда Яків Давидович стає на захист міста. Його призначають старшим лікарем-лаборантом військового госпіталю, потім - командиром санітарного взводу на передовій лінії. Відчувши нагальну потребу у медичних знаннях, він поступає на лікувальний факультет 1-го Ленінградського медичного інституту, продовжуючи військову службу в оточеному Ленінграді.

**Я.Д.Кіршенблат –лікар-лаборант клінічної лабораторії
евакогоспіталю та фронтової санітарно-епідеміологічної лабораторії
й студент І-го Ленінградського медичного інституту
(1942 р.)**

Після демобілізації влаштовується в Інститут акушерства і гінекології АН СРСР (1946-1953), де в 1951 р. захищає докторську дисертацію. Був нагороджений «Знаком пошани» за наукові досягнення. А пізніше – так звана «справа лікарів», яка перекреслила його наукову кар'єру. Дев'ять місяців він був без роботи. Залишатися в згаданому інституті він вже не зміг, хоча його поновили на посаді.

Таким чином, коли вчена рада Чернівецького медичного інституту в 1954 р. обирає Я.Д. Кіршенבלата на посаду завідувача кафедри нормальної фізіології, його сім'я переїжджає у Чернівці. На цій посаді він плідно пропрацював чверть століття. Я.Д. Кіршенблат створив чудовий колектив кафедри, де, крім нього, на той час працювали такі талановиті педагоги та науковці, як Г.І. Ходоровський, В.Ф. Мислицький, В.І. Ясінський та багато ін.

**Чверть століття на посаді
завідувача кафедри нормальної фізіології
Чернівецького медичного інституту
(1954-1980 рр.)**

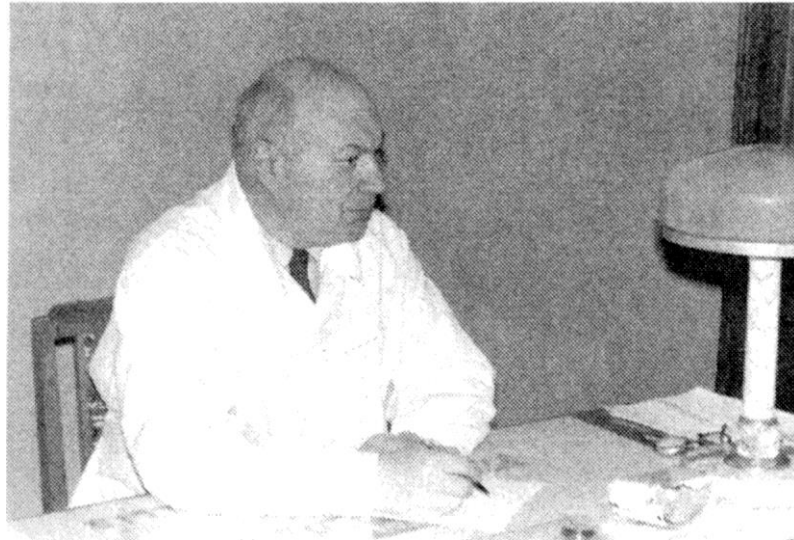
Кафедра була своєрідною творчою лабораторією. Під безпосереднім керівництвом Я.Д. Кіршенבלата зросло 14 кандидатів наук, 3 доктори наук, не кажучи вже, що ендокринологія як наука, стала провідною в науковій тематиці інституту на наступні десятиліття. Він є автором 3 підручників, 3 монографій, 155 робіт, з яких тільки 26 – були написані в співавторстві. У більшості випадків цими співавторами були старші лаборанти, які допомагали йому в проведенні експериментальних досліджень.

Найціннішим спадком Я.Д. Кіршенבלата є створена ним наукова школа. Ідеї щодо пошуків нових механізмів і нових технологій для повнішого розкриття нейрогуморальної регуляції функцій гонад і особливостей взаємодії ендокринних залоз між собою і нервовою системою розвиваються в Буковинському медичному університеті і сьогодні.

Він був знаним науковцем із світовим ім'ям. Особливо його захоплювало вчення про феромони, яким Яків Давидович дав назву – «телергони» (1957 р.)

Інший термін - «феромони» ввели німецькі вчені (1960 р.), які тільки через 3 роки повторили його відкриття, і саме цей термін набув широкого вжитку.

Перші роботи Я.Д. Кіршенבלата по цій тематиці – «Телергоны и их биологическое значение», «Классификация некоторых биологически активных веществ, вырабатываемых животными» побачили світ ще в 1957 році, у Ленінграді. А стаття про телергони була опублікована в журналі “Nature” англійською мовою, і стала доступною для англомовного читача тільки у 1962 році.

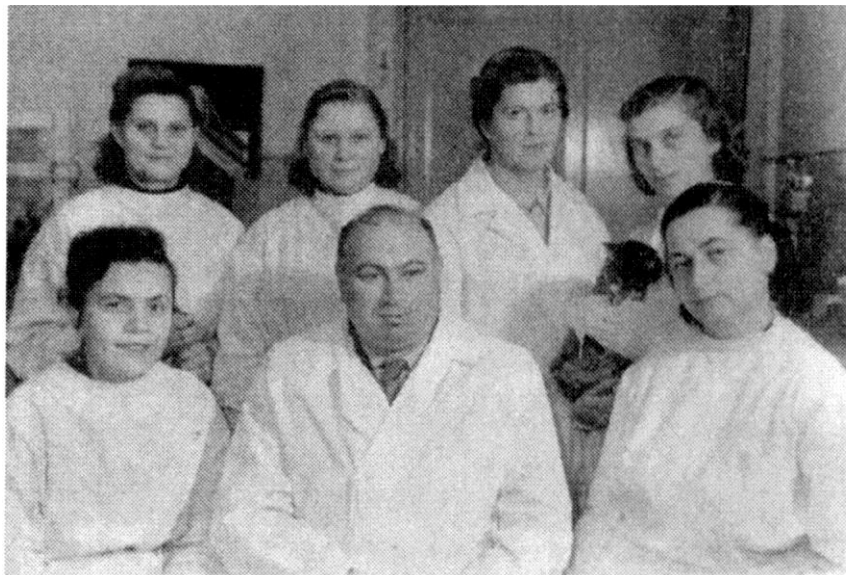

Видатні заслуги українського вченого перед наукою у світі не забуті. Закордонні колеги у своїх роботах на відповідну тематику завжди посилаються на його дослідження. В Інтернеті, на будь-якому сайті, де йдеться про феромони, обов'язково знайдете прізвище Кіршенבלата. Ентомологам, фахівцям, вивчаючим комах – відомий вид жуків стабіліні-кіршенבלато. У всіх підручниках світу для студентів, які вивчають фізіологію та ендокринологію, описується реакція-тест Кіршенבלата-Гербільського на вагітність. Це був один з перших тестів на вагітність у світі.

Заслуги Я.Д. Кіршенבלата високо оцінені суспільством. Він був нагороджений орденом «Знак пошани», багатьма медалями. Особливо дорогою нагородою для нього була медаль «За оборону Ленінграда». Заснована щорічна студентська стипендія ім. проф. Я.Д. Кіршенבלата. Його портрет занесений до галереї фунда-тоторів наукових шкіл БДМУ.

Саме тому кафедра фізіології нашого університету носить почесне ім'я Я.Д.Кіршенבלата.

Та найвищою даниною пам'яті Вченого є продовження генерованих ним наукових ідей у кандидатських та докторських дисертаціях, які захищають тепер вже учні його учнів.

✓
Колектив кафедри нормальної фізіології ЧМІ: доц. З.В. Довгань, асист. З.Г. Чигріна, канд. мед. наук Н.П. Семен, ст. лаборант В.М. Сербенюк, препаратор О.П. Мартинюк зі своїм шефом (1961 р.)

НАУКОВА СПАДЩИНА

Підручники та монографії:

1. Киршенблат Я.Д. Общая эндокринология.: [учебное пособие для студ. биолог. спец. ун-тов]/Я.Д.Киршенблат. – М.: Высшая шк., 1965. – 316 с.
2. Киршенблат Я.Д. Общая эндокринология.: [учебное пособие для студ.биолог. спец. ун-тов] – [2-е изд. перераб. и доп./Я.Д.Киршенблат. – М.: Высшая шк., 1971. – 382 с.
3. Киршенблат Я.Д. Практикум по эндокринологии.: [учебное пособие для студ. биолог. спец. ун-тов]/Я.Д. Киршенблат. – М.: Высшая шк., 1969. – 256 с.
4. Киршенблат Я.Д. Телергоны – химические средства взаимодействия живот - ных: [монография]/Яков Давидович Киршенблат - М.: Наука, 1974. – 127 с.
5. Киршенблат Я.Д. Сравнительная эндокринология яичников: [монография] /Яков Давидович Киршенблат - М.: Наука, 1973. – 175с.

Основні праці та статті

1. Киршенблат Я.Д. О регуляции функции яичников у рыб/Киршенблат Я.Д. //8-й Всесоюзный съезд физиологов, биохимиков, фармакологов: тезисы докладов.- М., 1955. - С. 299-301.
2. Киршенблат Я.Д. Изменение деятельности яичников под влиянием нервной системы/Я.Д. Киршенблат//Успехи современной биологии.- 1955.- т.34, вып.2. - С. 183-195.
3. Киршенблат Я.Д. Гормональная диагностика беременности/Я.Д. Киршенблат//Фельдшер и акушерка. - 1955. - №11. - С. 29-32.
4. Киршенблат Я.Д. О механизме действия гонадотропных гормонов на яичники костистых рыб/Я.Д. Киршенблат// 5-й съезд Украинского общества физиологов, биохимиков, фармакологов: тезисы докладов. -К., 1956. - С. 149-150.
5. Киршенблат Я.Д. Гонадотропные гормоны/Я.Д. Киршенблат//Проблемы эндокринологии и гормонотерапии.- 1956.- Т.11, № 6. - С.108-116
6. Киршенблат Я.Д. Действие очищенных гормонов гипофиза на яичники рыб/ Я.Д. Киршенблат//Доклад Академии наук СССР. - 1956.- Т.11, №2. - С. 504-506.
7. Киршенблат Я.Д. Изменение половых желез хозяина под влиянием паразитов/ Я.Д. Киршенблат // Проблемы паразитологии: (Труды 2-й научной конференции паразитологов УССР) – 1956. - С.67-72.
8. Киршенблат Я.Д. Результаты сравнительно-физиологического исследования механизма действия гонадотропных гормонов на яичники/ Я.Д. Киршенблат// XXX научная конференция ЧМИ: тезисы докладов.- Черновцы, 1956.- С. 31-32.
9. Киршенблат Я.Д. Влияние барбитуратов и ганглиоблокирующих веществ на действие лютеинизирующего гормона на самок костистых рыб/ Я.Д. Киршенблат // Совещание по вопросам роли нейрогуморальных и эндокринных факторов в деятельности нервной системы: тезисы докладов. -Л., 1956. - С.47-48.
10. Киршенблат Я.Д. Рыбы - как тест-объект на изучения гормонов средней доли гипофиза млекопитающих/ Я.Д. Киршенблат //Научная сессия Всесоюзного института экспериментальной эндокринологии по проблеме "Гипофиз": тезисы докладов. - М.,1957. - С.22.
11. Киршенблат Я.Д. Влияние выключения функции щитовидной железы метилтиоурацилом на чувствительность яичников крыс к гонадотропным гормонам/ Я.Д. Киршенблат//Сборник научных работ ЧМИ.- Черновцы, 1956.- Вып.7. - С.135-138.
12. Киршенблат Я.Д. Классификация некоторых биологически активных веществ, вырабатываемых животными /Я.Д. Киршенблат// Труды Ленинградского общества естествоиспытателей.- 1957.-Т.73, в.4. - С.225-228.
13. Киршенблат Я.Д. Гормональная диагностика беременности/Я.Д.Киршенблат//Практическое акушерство [под. ред.А.П.Николаева] – Киев: Госмедиздат УССР. - 1958. - Гл.8. - С.107-108.
14. Киршенблат Я.Д. Механизм действия кортизона на яичники рыб/Я.Д. Киршенблат// Современные проблемы учение о сахарном диабете и половых гормонах. - Харьков, 1958. - С.27.

15. Киршенблат Я.Д. Телергоны и их биологическое значение/ Я.Д. Киршенблат//Успехи современной биологии,- 1958.- Т.46, вып.3.- С.322-336.
16. Киршенблат Я.Д. О механизме действия лютеинизирующего гормона на яичники рыб //Сборник научных работ ЧМИ.- Вып.Х. – Черновцы, 1959. - С.225- 260.
17. Киршенблат Я.Д. Действие кортизона на яичники рыб/Я.Д. Киршенблат // Бюллетень экспериментальной биологии и медицины. – 1959. - Т.47, В.4. - С.108- 112.
18. Киршенблат Я.Д. Действие гонадотропных гормонов и кортизона на кусочки яичников in vitro/Я.Д. Киршенблат//Всесоюзный институт экспериментальной эндокринологии, 23-26 марта 1959г.: тезисы докладов на годичной научной сессии. – М. - С.28-30.
19. J.Kirschenblatt Telergonii si rolue lor biologie/J.Kirschenblatt //Anelele Romano-Sovietice, serie biologie. - 1959, Anul XII-ser Ilia 3(42). - P.168-169.
20. J.Kirschenblatt Die telergone und ihre biologische Bedeutung/ J.Kirschenblatt //Sowjetwissenschaft, Naturwiss/Beitrage. - 1959. - N10. – P.1028-1044.
21. Киршенблат Я.Д. Телергоны. Новое о биологически активных веществах/Я.Д. Киршенблат// Природа. -1960, № 9. - С.39-43.
22. Киршенблат Я.Д. Классификация рефлексов эндопаразитов/Я.Д. Киршенблат// Проблемы паразитологии. Труды 3-й научной конференции паразитологии УССР. - К., 1960. - С.33-35.
23. Киршенблат Я.Д. Черновицкий филиал Украинского общества паразитологов/ Я.Д. Киршенблат // Медицинская паразитология и паразитарные болезни. - 1960. -Т.29, № 4. - С.503.
24. Киршенблат Я.Д. Физиологический механизм регуляции процессов созревания ооцитов и овуляции у вьюна *Misgurnus fossilis* Z/Я.Д. Киршенблат//Вопросы ихтиологии. -1961. - Т.I, № I. - С. 198-193.
25. Киршенблат Я.Д. Новый вид рода *Zathrimalum* Er(Coleoptera, Staphilinidae) из Средней Азии/Я.Д. Киршенблат// Энтомологическое обозрение.- 1961. - Т.40, Вып.2. - С.363-364.
26. Гальмуючі нервові впливи на функції яєчників/Кіршенблат Я.Д., Гречишкіна А.П., Довгань З.В., Семен Н.І.// Фізіологічний журнал.- 1961. - Т.7, №1. - С.54-60.
27. Вплив парасимпатичного відділу нервової системи на чутливість яєчників до гормонів/Кіршенблат Я.Д., Гречишкіна А.П., Сербенок В. Н., Чигріна З.Г.// 6-й з'їзд Українського фізіологічного товариства: тези доповідей. - Київ, 1961. - С.109-110.
28. Киршенблат Я.Д. О механизме действия лактогенного гормона на яичники крыс// Годичная научная сессия Всесоюзного института экспериментальной эндокринологии : тезисы науч. докладов/ Я.Д. Киршенблат, В.Н. Сербенюк. - М.: Медгиз. - 1961.- С.44-45.
29. J.Kirschenblatt. Terminology of some Biologically Active Substances and Validity Term "Pheromones"/J.Kirschenblatt //Nature. - vol.195, №4844.- 1962. - P. 916-917.

30. Киршенблат Я.Д. Телергоны - вещества, выделяемые животными в окружающую среду и служащие для воздействия на другие организмы /Я.Д. Киршенблат// Журнал общей биологии. – 1963. - Т.24, №6.- С.415-427.
31. Киршенблат Я.Д. Вплив стероїдних гормонів на яєчники кісткових риб і на чутливість до гонадотропних гормонів //7-й з'їзд Українського фізіологічного товариства: тези доповідей/ Я.Д. Киршенблат - Київ, 1964. – С. 130-131.
32. Киршенблат Я.Д. Телерони - хімічна мова тварин//Газета "Радянська Буковина" - № 7 (5454) від 8 квітня 1964. - С.3.
33. Киршенблат Я.Д. Влияние нервной системы на чувствительность яичников к лактогенному гормону//10 съезд Всесоюзного физиологического общества им. И.П.Павлова: тезисы докл./ Я.Д. Киршенблат, В.Н. Сербенюк - Ереван, 1964. - Т.2, вып. 1. - С.278.
34. Киршенблат Я.Д. Хімічна мова комах/Я.Д. Киршенблат//Наука і життя. - 1965, р.в.5, № 6. - С.42-43.
35. Киршенблат Я.Д. Рецензия на книгу М.Yersen "Vergleichende Endocrinologie der Wirbellssen Tice"/ Я.Д. Киршенблат // Новые книги за рубежом. - 1965,серия В, № 7. - С.21-24.
36. Киршенблат Я.Д. Некоторые итоги изучения желез внутренней секреции // Юбилейная научная конференция, посвященная 25- летию воссоединения Советской Буковины с Украиной/Я.Д. Киршенблат. - ЧМИ: тезисы докладов. - 1965. - С.64-67.
37. Киршенблат Я.Д. Семейство стафилины или коротконадкрыльные жуки //Определитель насекомых Европейской части СССР/ Я.Д. Киршенблат. – М.: - Наука", 1965. - С.111-156.
38. Киршенблат Я.Д. Наука відкидає релігійні віровчення/ Я.Д. Киршенблат //Газета "Радянська Буковина". - № 172 (5810) від 1.IX.1965.
39. Киршенблат Я.Д. "Общая эндокринология"/Я.Д. Киршенблат//М.: Высшая школа. - 1965. - 316 с.
40. Киршенблат Я.Д. Біоніка - шлях до нової техніки/Я.Д. Киршенблат// Газета "Радянська Буковина" № 227 (5865) від 9.11.1965. - С.2.
41. Киршенблат Я.Д. Таємниця хімічної мови // Людина і світ, рік видання 6-й.- 1965, № 12 (63).-С.32-36.
42. Киршенблат Я.Д. Новый вид нематоды рода Heligmosomum Rolliet Heury, 1909 из кишечника слепыша Spalax glaucus Mihely/Я.Д. Киршенблат// Helmintologia. – 1965. - Т.6. - Р.273-276.
43. Киршенблат Я.Д. Химические средства, служащие для общения между животными/ Я.Д. Киршенблат// Биологические основы подражательной деятельности и стадных форм поведения: сборник. - М.-Д.: Наука, 1965. - С.40-43.
44. Киршенблат Я.Д., Сербенюк В.Н. Влияние нервной системы на чувствительность яичников крыс к лактогенному гормону/ Я.Д. Киршенблат //Проблемы эндокринологии и гормонотерапии - 1966. - Т.12, №2. – С.100- 105.
45. Киршенблат Я.Д. Кібернетика і фізіологія/Я.Д. Киршенблат//Газета "Радянська Буковина" 121 (6270) від 18 червня 1967р.

46. Киршенблат Я.Д. Рецензия на книгу Д.Х. Хамидова, А.А. Войткевича, К.В. Зуфарова, Г.А. Овчинниковой "Надпочечная железа (экспериментально-морфологическое исследование)/Я.Д. Киршенблат//Известия Академии наук СССР, серия биолог. – 1968. - № 1. - С.172-174.
47. Киршенблат Я.Д. Телергоны - химические средства воздействия животных/ Я.Д. Киршенблат. - М.: Наука, 1968. - С.107.
48. Киршенблат Я.Д. Вплив парасимпатичної та симпатичної інервації на функції кори наднирників//Матеріали 8 з'їзду Українського фізіологічного товариства. - Львів, 1968. - С.228- 229.
49. Киршенблат Я.Д. Рецензия на книгу А.А. Войткевича «Нейросекреция» /Я.Д. Киршенблат, З.Г. Чигрина//Журнал общей биологии. - 1968.- Т.29, №6. - С.741-743.
50. Киршенблат Я.Д. Влияние перерезки блуждающего нерва на чувствительность яичников к лактогенному гормону/Я.Д. Киршенблат, В.Н. Сербенюк // Материалы научной конференции, посвященной 15-летию зобно эндокринологического диспансера: тезисы докладов. - Черновцы, 1968.- С.142.
51. Киршенблат Я.Д. Влияние перерезки блуждающего нерва на надпочечники/Я.Д. Киршенблат, З.Г. Чигрина // Научные доклады высшей школы. Биологические науки – 1969. - №4. - С.29-33.
52. Киршенблат Я.Д. Вплив перерізки блукаючих нервів на наднирники/Я.Д. Киршенблат, З.Г.Чигрина//Розвиток медичної науки та охорони здоров'я на північній Буковині за роки радянської влади". - К.: Здоров'я.- 1969.- С.105-108.
53. Киршенблат Я.Д. Підсумки експериментальних робіт кафедри нормальної фізіології по нервовій регуляції яєчників/Я.Д. Киршенблат //Розвиток медичної науки та охорони здоров'я на північній Буковині за роки радянської влади - К.: Здоров'я, 1969. - С.108-111.
54. Киршенблат Я.Д. Кайнотропозы - одно из главных направлений эволюционного процесса/Я.Д. Киршенблат//Вестник зоологии - 1969. - №3. С.- 24-28.
55. Киршенблат Я.Д. Практикум по эндокринологии/Я.Д. Киршенблат // М.: Высшая школа, 1969. - 256 с.
56. Киршенблат Я.Д. Влияние блуждающих нервов на кору надпочечников/Я.Д. Киршенблат//XI съезд Всесоюзного физиологического общества им. И.П.Павлова: тезисы научных сообщений. - Л. - 1970.- Т.2. - С.200.
57. Ковтуняк Н.А Влияние гормонов гипофиза на содержание меди в органах и тканях белых крыс/ Н.А. Ковтуняк, Я.Д. Киршенблат, Н.Д. Гервасиева // Биологическая роль микроэлементов и их применение в сельском хозяйстве и медицине: тезисы 6 Всесоюзного совещания.- Л. - 1970. - Т.2. - С.49-50.
58. Участие блуждающих нервов в регуляции функций коры надпочечников /Киршенблат Я.Д., Кицис Л.К., Крещук Л.Н., Соболев И.С.// Проблемы эндокринологии. -1971. -Т.17, № 2. - С.72-75.
59. Показатели окислительно-восстановительных процессов, содержания микроэлементов и нуклеинового обмена в некоторых тканях белых крыс после гиповизэктомии и введения гормонов гипофиза/ Ковтуняк Н.А., Киршенблат Я.Д., Ярмольчук Г.М. [и др.]//Физиология, биохимия и

патология эндокринной системы: материалы республиканской конференции. - Киев, 1971. - С.53-54.

60. Киршенблат Я.Д. Общая эндокринология [2-е издание, перераб. и доп.] / Я.Д. Киршенблат // М.: Высшая школа, 1971.- 382 с., 86 рис.
61. Киршенблат Я.Д. Экологическая эндокринология/Я.Д. Киршенблат// Природа. - 1972, № 2. - С.9-19.
62. Андрусенко В.А. Вплив перерізки блукаючих нервів на чутливість матки до гормонів та на утворення децидуом/В.А. Андрусенко, Я.Д. Киршенблат// IX з'їзд Українського фізіологічного товариства: матеріали. - Запоріжжя, 1972. - С.9-10.
63. Влияние субдиафрагмальной ваготомии на кору надпочечников крыс /Киршенблат Я.Д., Кицис Л.К., Крешук Л.Н. [и др.] //Актуальные проблемы физиологии, биохимии и патологии эндокринной системы: тезисы докл. Всесоюзного съезда эндокринологов. - М., 1972. - С.99-100.
64. Киршенблат Я.Д. Сравнительная эндокринология яичников/ Я.Д. Киршенблат//М.: Наука.- 1973. - С.175.
65. Киршенблат Я.Д. Рецензия на книгу П.А.Вундер "Процессы взаимодействия в эндокринной системе и роли обратных связей во взаимодействии гипофиза и периферических эндокринных желез" (Саратов, 1972)//Проблемы эндокринологии.- 1973. - Т. 19, № 3. - С. 117- 118.
66. Киршенблат Я.Д. Die Rolle der endokrinen Drüsen bei der Anspannung des Organismus (перевод статьи 231 из журнала «Природа»)/Я.Д. Киршенблат//Wissenschaft und Fortschritt. - 1973. - j.23, N.6. - S.257-262.
67. Андрусенко В.А. Влияние стероидных гормонов на развитие децидуом в матке крыс при интактной и нарушенной иннервации/ В.А. Андрусенко., Я.Д. Киршенблат// Научные доклады Высшей школы. Биологические науки. - 1974, №2. - С.37-43.
68. Киршенблат Я.Д. Возникновение и эволюция эндокринных желез/ Я.Д. Киршенблат// "Природа". - 1974, № 7. - С.38-54.
69. Киршенблат Я.Д. Рецензия на книгу Л.Л.Тихомировой "Морфоэкологические особенности и филогенез стафилинид"/ Я.Д. Киршенблат //Зоологический журнал. -1974. - Т.53, В.10. - С.1588-1590.
70. Киршенблат Я.Д. Телергоны - химические средства взаимодействия животных/ Я.Д. Киршенблат//М.: Наука. - 1974. - С.127.
71. Киршенблат Я.Д. Рецензия на книгу "Руководство по эндокринологии" [Под ред. Б.В.Алешина, С.Г.Генеса, В.Г.Вогралина] - М.: Медицина. - 1973./ Я.Д. Киршенблат//Врачебное дело. -1975, № 4. - С. 151-152.
72. Исследования взаимосвязей между ядрами гипоталамуса и половыми железами/Киршенблат Я.Д., Малышенко Н.М., Мыслицкий В.Ф., Ясинский В.И.//XII съезд Всесоюзного физиологического общества им. И.П.Павлова: тезисы научных сообщений.- Тбилиси, 1975. - Т.2. -С.161.
73. Киршенблат Я.Д. Рецензия на книгу С.Е.Левина "Очерки развития пола в раннем онтогенезе высших позвоночных" - М. "Наука", 240с., 32 рис. /Я.Д. Киршенблат//Проблемы эндокринологии. -1975. -Т.21, №5.- С. 118-119.

74. Киршенблат Я.Д. Телергоны/Я.Д. Киршенблат// "Природа". -1976, № 6 (730) - С.122- 130.
75. Киршенблат Я.Д. Рецензия на книгу Г.М.Персов "Дифференцировка пола у рыб" - Л.: Изд-во ЛГУ. - 1975. - 148 с./Я.Д. Киршенблат//Онтогенез. – 1976. - Т.7, № 4. - С.414-415.
76. Киршенблат Я.Д. Влияние субдиафримальной ваготомии на содержание кортикостерона в ткани надпочечников и в крови белых крыс /Я.Д. Киршенблат, З.Г. Чигрина // Нервно-гуморальные реакции организма при некоторых чрезвычайных воздействиях: сборник – Кишинев: Штиинца. - 1976. - С.39-42.
77. Кіршенблат Я.Д. Вплив подразнення і зруйнування миглапевидних ядер на статеві залози інфантильних та дорослих щурів/ Кіршенблат Я.Д., Крешук Л.М., Катеренчук І.П.// X з'їзд Українського фізіологічного товариства: тези доповідей. - Одеса, 1977. - С.159.
78. Киршенблат Я.Д. Участие гипофиза в передаче влияний с миндалевидных ядер на яичники/ Я.Д. Киршенблат, И.П. Катеренчук //Механизм действия гормонов, патогенез, лечение, профилактика и эпидемиология эндокринных заболеваний// II съезд эндокринологов Украинской ССР: тезисы докладов. - Киев, 1977. - С.124.
79. Киршенблат Я.Д. Влияние миндалевидных ядер на семенники и их чувствительность к хориогонадотропину /Я.Д. Киршенблат, Крешук Л.Н. //В кн. "Механизм действия гормонов, патогенез, лечение, профилактика и эпидемиология эндокринных заболеваний". Тезисы докладов II съезда эндокринологов Украинской ССР.-Киев, 1977.-С.125.
80. Киршенблат Я.Д. Химические средства взаимодействия между организмами // Успехи современной биологии. - Т.85, вып.1.- С. 152- 158.
81. Кіршенблат Я.Д. Видатний вчений-матеріаліст. (До 150-річчя від дня народження І.М.Сеченова)// Газета "Радянська Буковина", № 154 (9276) від 12 серпня 1979 року.
82. Участие миндалевидных ядер в регуляции функции половых желез /Киршенблат Я.Д., Катеренчук И.П., Крешук Л.Н., Мыслицкий В.Ф. //Проблемы физиологии гипоталамуса.-Киев: Виша школа, 1979, вип.13. - С. 110-116.
83. Участие лимбической системы в регуляции функций половых желез /Киршенблат Я. Д.[и др.]// XIII съезд Всесоюзного физиологического общества им. И.П.Павлова: тезисы научных сообщений.- 1979. - Т.2.- С.242-243.
84. Киршенблат Я.Д. О терминологии химических средств общения между организмами/Я. Д. Киршенблат // VIII совещание по проблеме фитонцидов: тезисы докладов. – Киев: Наукова думка, 1979. - С.15-16.
85. Взаимодействие между гиппокампом и гонадами крыс по данным морфометрии / Киршенблат Я.Д.[и др.]//Актуальные проблемы экспериментальной и клинической эндокринологии: тезисы докладов республиканской конференции, 18-19 декабря 1979 г. - Харьков, 1979. - С.155.
86. Влияние вентромедиального отдела гиппокампа на семенники, яичники и щитовидную железу половозрелых и инфантильных крыс / Киршенблат Я.Д.//II съезд физиологов Молдавской ССР: тезисы докладов. - Кишинев, 1980. - С.34.

- 87.** Влияние гиппокампа и миндалевидных ядер на половые железы крыс/ Киршенблат Я.Д. [и др.]// II съезд эндокринологов: тезисы научных сообщений. - Ленинград, 1980.
- 88.** Вплив гіпокампа та мигдалевидного комплексу на залози внутрішньої секреції у щурів / Кіршенблат Я.Д. [та ін.]//XI з'їзд Українського фізіологічного товариства: тези доповідей. Дніпропетровськ, вересень 1982. - Київ: Наукова думка, 1982.- С.142.
- 89.** Экстрагипоталамический контроль функций гонад / Киршенблат Я.Д. //XIV съезд Всесоюзного физиологического общества им. И.П.Павлова: тезисы научных сообщений, Баку, 1983.- Л.: Наука. Ленинградское отделение, 1983. - Т.2. - С.245.

УЧНІ ПРОФЕСОРА Я.Д.КІРШЕНБЛАТА

Кафедра нормальної фізіології
(кінець 70-х — початок 80-х років XX століття)

професор Кіршенблат
Яків Давидович

к.мед.н., асистент
Чигріна Зінаїда
Григорівна

доц. Ясинський Віктор
Іванович

к.б.н., асистент
Крешук Людмила
Миколаївна

к.мед.н., асистент Семен
Надія Петрівна

доц. Довгань Зінаїда
Василівна

Під керівництвом Якова Давидовича Кіршенблата були виконані і успішно захищені:

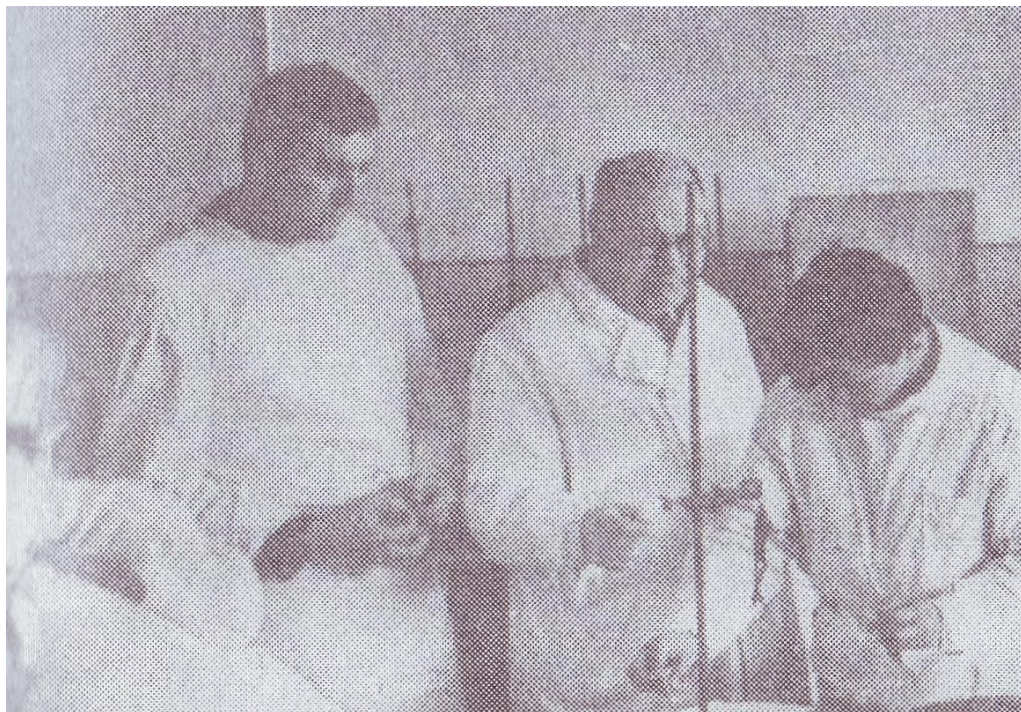
докторські дисертації:

Довгань З. В.	- 1963 р.
Ходоровський Г. І.	- 1987 р.
Мислицький В.Ф.	- 1989 р.

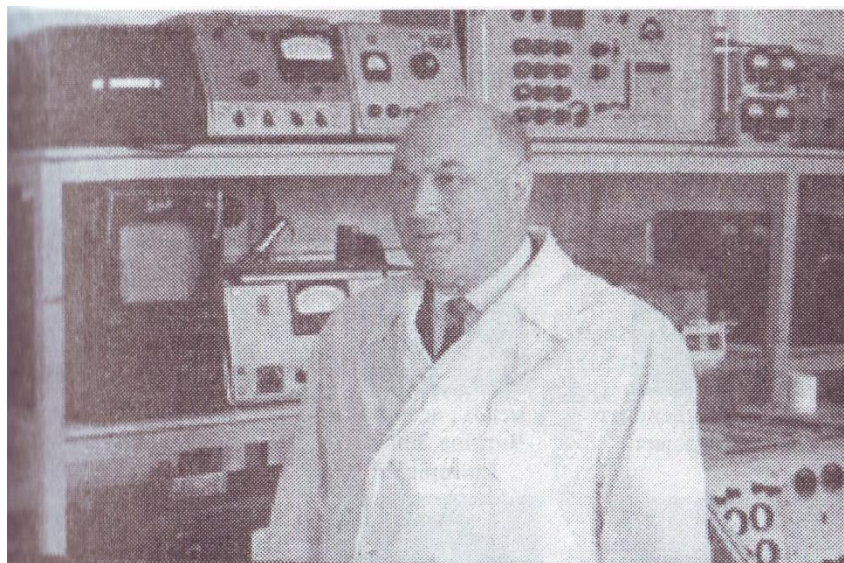
кандидатські дисертації:

Вахнован П.С.	- 1963 р.
Чигріна З. Г..	- 1964 р.
Ходоровський Г. І.	- 1964 р.
Харченко С.Ф.	- 1966 р.

Малишенко Н.М.	- 1968 р.
Мислицький В. Ф.	- 1969 р.
Котова С.О.	- 1973 р.
Андрусенко В.А.	- 1973 р.
Ясінський В. І.	- 1973 р.
Крещук Л.М.	- 1977 р.
Катеренчук І.П.	- 1977 р.
Соболев М. С.	- 1978 р.
Малиця М.А.	- 1981 р.
Ткачук С. С.	- 1983 р.

Учитель, наставник, громадянин (спогади учнів та колег)

Я БЕСКОНЕЧНО БЛАГОДАРНА СУДЬБЕ

После окончания Черновицкого медицинского института в 1956 году я 2 года работала старшим лаборантом на кафедре общей хирургии, которую возглавлял многоуважаемый профессор С.А. Кац. Он был хорошим другом заведующего кафедры нормальной физиологии Я.Д. Киршенבלата.

В то время появилась вакантная должность ассистента на кафедре нормальной физиологии, и С.А.Кац спросил меня: не желаю ли я занять эту должность. Я была приглашена в научный отдел института для собеседования с Я.Д. Киршенבלатом на 16.00. В то время он возглавлял научный отдел института. Когда я зашла в кабинет в 16 часов 10 минут и представилась, Яков Давидович посмотрел на часы и сказал: «Я вас жду уже 10 минут». Это был первый урок, полученный мною от профессора Киршенבלата, урок точности и пунктуальности, который я запомнила на всю жизнь.

В то время коллектив кафедры был немногочисленный: завкафедрой, доцент, два ассистента, ст. лаборант, лаборант и препаратор. Коллектив был очень дружный, с большим опытом работы, и оказывал мне поддержку в усвоении предмета и приобретении педагогических навыков. Особая ответственность за подготовку молодых кадров возлагалась на заведующего кафедрой. Яков Давидович с отцовской добротой, исключительно добросовестно выполнял свои обязанности в этом плане. Прежде чем идти в студенческие группы, я готовила и сдавала ему физиологию по разделам. Он регулярно посещал мои занятия, и с такой доброжелательностью и тактом делал мне замечания и давал советы, что я их с благодарностью принимала. Яков Давидович был прекрасным педагогом, очень честным и справедливым человеком. Он никогда не повышал голос ни на сотрудников, ни на студентов. Будучи высокообразованным, культурным и эрудированным человеком, он был необыкновенно скромным и доступным. К нему мог прийти любой сотрудник

института за консультацией или советом. На кафедре между собой, любя, мы называли его «папа Яша».

Вся его деятельность была примером для подражания. Будучи учёным с мировым именем, особое внимание он уделял выполнению научных исследований.

Через два года после усвоения предмета, Яков Давидович предложил мне тему для диссертации. Каждый четверг я должна была докладывать ему, какие опыты провела и какие результаты получила. На кафедре проводились регулярно научные конференции, где каждый сотрудник сообщал о результатах, полученных в ходе исследований. Если был запланирован фрагмент работы на определенный срок, то сразу по истечении этого времени необходимо было отчитаться, и никаких переносов срока не допускалось. Таким образом, постоянный контроль и помощь обеспечивали выполнение научных исследований качественно и в срок.

Я очень переживала, что не смогу оформить и сдать диссертацию в срок. Однако, глубоко уважая своего шефа и не желая его подводить, сдала работу досрочно, за два месяца до запланированного срока. Яков Давидович читал рукопись и говорил: «не надо тратить деньги на печатание, я прочитаю и исправлю в рукописи».

Яков Давидович был очень трудолюбивым и исполнительным человеком, имел много общественных нагрузок, был депутатом городского совета. Зная, насколько он загружен, мы иногда предлагали ему свою помощь, а он в ответ: «нет, это я должен сделать сам».

Он возглавлял общество физиологов, а я была его секретарем. Мы регулярно проводили заседания совместно с физиологами госуниверситета, которые проходили очень интересно.

Яков Давидович старался привлечь молодых ученых к участию в работе Всесоюзных и Республиканских съездов физиологов. С материалами своей диссертации я выступала на Всесоюзных съездах в Ленинграде, Минске, на съезде физиологов Украины в Донецке.

Я помню, когда у меня случилось несчастье, погиб муж, я хотела все бросить и вернуться к родным в Кишинев. Яков Давидович мне сказал: «Я знаю, что дома Вам будет лучше, но сейчас, когда Вы остались одна с 4-х летней дочкой, Вы должны подумать о своем будущем. Я советую Вам закончить диссертацию, защитить ее, обеспечить себя более или менее материально, а потом уехать». Я послушалась, и поступила так, как он советовал, и была потом очень благодарна ему.

Когда я решила вернуться в Кишинев, без моей просьбы он дал мне рекомендательное письмо и сказал: «Я думаю, оно Вам поможет».

Когда я пришла на прием к ректору А.Д. Юхимцу с заявлением об уходе, то боялась, что ректор начнёт меня отчитывать: «мы вас подготовили, вы стали кандидатом наук, а теперь хотите уехать». Но этого не случилось. Ректор прочитал мое заявление и наложил резолюцию: «Освободить от занимаемой должности и объявить благодарность за многолетний, добросовестный труд». Я считаю, что это тоже заслуга Якова Давидовича.

Профессор Киршенблат часто бывал в Кишиневе, посещал кафедру физиологии Кишиневского медицинского института. Он тепло отзывался обо мне, вел переписку со мной, давал советы по выполнению научных исследований, регулярно поздравлял меня и дочку с праздниками, радовался нашим успехам.

Я бесконечно благодарна судьбе за то, что она свела меня с этим прекрасным, большой души человеком, который был моим единственным учителем после окончания института, дал мне путевку в жизнь, вложил в меня все то, чем я горжусь и считаю своим богатством.

Мне 74 года, мой непрерывный стаж научно-педагогической работы составляет 47 лет. Из них 34 года работаю доцентом кафедры физиологии государственного университета медицины и фармации им. Н.А. Тестемицану. Будучи на пенсии, продолжаю работать и сейчас. В своей жизни и работе стараюсь следовать примеру своего учителя. Бесконечно ему благодарна и сохраняю светлую память о нем до конца своих дней.

Моя дочь, Чигрина Лилия Витальевна, пошла по моим стопам, окончила Кишиневский медицинский институт (ныне Государственный университет медицины и фармации им. Н.А. Тестемицану), работает доцентом кафедры фармакологии и клинической фармакологии, стаж работы 23 года, преподает на трех языках (русском, румынском, английском). Дочь помнит моего учителя и его внимание к нам.

З.Г. Чигрина,

**доцент кафедры биофизики, информатики
и физиологии государственного
университета медицины и фармации г. Кишинева**

МІЙ УЧИТЕЛЬ

*"Учитель! Перед именем твоим
Позволь смиренно преклонить колени!"
(Н.Некрасов)*

Східна мудрість застерігає: «Якщо хочеш сказати про щось, подумай, що казали про це раніше за тебе».

Важко уникнути повторювань, адже нас, учнів Я.Д. Кіршенבלата, чимало: це і професори Буковинського медичного університету - В.Ф. Мислицький, С.С. Ткачук, Г.І. Ходоровський ; Української стоматологічної академії - І.П. Катеренчук; колишній доцент Чернівецького медичного інституту - Н.М. Малишенко, чисельні кандидати наук, доценти , які працюють у різних медичних вузах України та інших країн. І в кожного з них свої спогади.

Є факти, що відомі всім. Яків Давидович Кіршенבלат був і залишається добре відомою людиною в Україні, ближньому та далекому зарубіжжі. Його ім'я і постать

як ученого та активного громадянина характеризувалися завжди позитивно і державою, і людьми, і світом учених. Переважно це були щирі визнання результатів його праці, часто формалізовані бюрократичним словесним штампом тієї епохи, інколи адміністративно сухими словами вдячності. Він сприймав усе це зі стримано-емоційною та філософськи мудрою вдячністю.

Але існує й те, що назавжди залишилося в пам'яті кожного з нас. Своє особисте...

Чи кожен може сказати про свого наукового керівника: "Мені випало щастя спілкуватися з ним?" А мені насправді таке щастя випало, і не тільки спілкуватися, а бути створеним ним як людина, як викладач, як науковець.

Яків Давидович був людиною витонченої інтелігентності, виключної порядності. Людиною з великої літери. Однаково ввічливо розмовляв зі всіма людьми, незалежно від їх посад чи соціального статусу. Створив на кафедрі атмосферу особливої доброзичливості, взаємоповаги, взаєморозуміння. Був шляхетною, тактовною, галантною, надзвичайно скромною людиною, й такі риси прищеплював і нам, своїм учням. Ленінградський інтелігент, він як скульптор ліпив з нас, своїх учнів - викладачів, науковців, інтелігентів, порядних людей.

Пам'ятаю свою першу наукову доповідь перед колективом кафедри. По закінченні доповіді професор зробив кілька зауважень і побажань, далі запросив до свого кабінету. Дістав з кишені халата папірець розміром з долоню, на якому дуже дрібними літерами були написані зауваження, і почав розмову, яку я запам'ятав на все життя. Спокійно і доброзичливо порадив мені не схрещувати на грудях руки під час доповіді, бо ця поза демонструє зверхність над слухачами. Щоб зайняти чимось руки, краще тримати в руці указку або олівець. Не слід стояти перед колективом з перехрещеними ногами.

Стиль його роботи зі співробітниками був переважно індивідуальним і делікатним. Ніколи не припускався сварливого чи образливого тону. Максимум, що можна було почути у хвилини невдоволеності (про суть наукового тексту), були слова "Бред сивой кобылы". Під час святкувань "чоловічого свята" 23 лютого, у заключному тості завжди у шанобливому поклоні дякував жінкам кафедри за поздоровлення та запевняв, що чоловічий склад кафедри пам'ятає про жіноче свято і належним чином буде вітати жінок. 8 березня завжди поздоровляв жінок великим тортом. Не цурався застілля, жартував, розповідав цікаві історії.

Працював Яків Давидович за чітким розпорядком, наукові роботи, які подавалися йому, ніколи не затримував більше доби, читав і правив одразу, а зрідка робив це наступного дня. І це при тому, що тоді тексти подавалися не друковані, а написані "від руки".

Любив чай. У ті хвилини прийому чаю ми його ніколи не турбували. Препаратор кафедри Олена Петрівна у такі хвилини "чатувала" біля дверей кабінету завідувача кафедри і не дозволяла відвідувачам турбувати професора.

Деякий час ми, молоді співробітники кафедри, сприймали свого шефа за темпераментом як флегматика й не уявляли його надзвичайну емоційність і уразливість.

Роки роботи під його керівництвом підтверджували тільки жвавість його натури, здатність миттєво реагувати на ситуації невдоволенням або тонким гумором. Напевне знаючи, що з причин його трохи вайлуватості, на перший погляд, статури сприймаємо його як флегматика, він час від часу підкреслював, що відносить себе до сангвінічного типу темпераменту.

Вражала його жага нового, бажання використовувати у науково-дослідницькій роботі останні надбання світової науки. Кожного місяця хтось із нас, молодих, повинен був робити на кафедрі огляд літератури на задану тему. В іноземномовних журналах початку 60-х років усе більше говорилося про кібернетичні принципи, друкувалися роботи з використанням електрофізіологічних методик в експериментальних дослідженнях регуляції біологічних функцій. У своїй кандидатській дисертації (1964) я відвів цілий розділ "кібернетичному принципу регуляції функції сім'яників та інших ендокринних залоз". Прочитавши той розділ, Яків Давидович замислився, усміхнувся та дав згоду на його включення у дисертацію. Дав дуже швидко згоду на початок електроенцефалографічних досліджень у лабораторних тварин. Для кафедри було придбано двоканальний електроенцефалограф. Відтак виникла потреба в стереотаксичній техніці вживлення електродів у структури мозку щурів, морських свинок, кроликів. Так на кафедрі почала діяти в 60-ті роки центральна електро - фізіологічна лабораторія. Створився потужний науковий напрямок по вивченню структур гіпоталамуса, мигдалеподібного комплексу, гіпокампа та хвостатого ядра в їх взаємозв'язку з ендокринними залозами, який не втратив своєї актуальності до сьогоднішнього дня.

Якова Давидовича немає поруч уже майже 23 роки. Я, його учень, його творіння, сам уже посивілий, низько схиляюсь перед його світлою пам'яттю. І всі ці роки вдячною, зворушливою, душевною мелодією звучать для мене слова мого Вчителя, Якова Давидовича, написані ним на субтитульній сторінці його підручника "Общая эндокринология": "Моему самому способному ученику Георгию Ивановичу Ходоровскому с пожеланием больших успехов. 29 июля 1974г." Щирість і доброту випромінюють слова мого Вчителя на іншій його книзі "Телергоны — химические средства взаимодействия животных": - "Дорогому моему ученику Георгию Ивановичу Ходоровскому. 17.01.1975". Усе творче життя я відчував біоенергетику такого ставлення до себе, і великі надії, покладені на мене. Відчуваю, Яків Давидович був би радий за мене, але я зробив ще не все, щоб виповнити всі сподівання мого Вчителя.

**Ходоровський Г.І.,
доктор мед.наук, професор.**

ПАМ'ЯТИ УЧИТЕЛЯ

Прошло много лет, а в памяти навсегда остался образ светлого человека удивительной души, хорошего педагога и учёного, профессора Киршенבלата Якова Давидовича.

Мне повезло стать его ученицей дважды. Первый раз, когда я была студенткой 2-го курса Черновицкого медицинского института, и с большим вниманием слушала

его очень интересные лекции по нормальной физиологии, которые всегда сопровождались демонстрацией экспериментов. Многие из них запомнились на всю жизнь, такие как измерение АД у животных с помощью манометра Людвиг, полярный закон на мышцах лягушки, и многие другие.

Окончив мединститут и проработав два года главным врачом районной больницы в Сумской области, я в 1963 году поступила в аспирантуру Черновицкого мединститута на кафедру нормальной физиологии, которой заведовал профессор Я.Д. Киршенблат. Он стал моим научным руководителем. В первую неделю моего обучения в аспирантуре, мы вместе с Яковом Давидовичем выбрали тему диссертации и составили план литературного обзора и экспериментальной части диссертации. В течение первого месяца под руководством профессора Киршенבלата были освоены методики и выполнены первые эксперименты, результаты которых я оформила в виде тезисов и направила в печать.

Яков Давидович регулярно контролировал ход выполнения диссертации всех аспирантов и диссертантов. Еженедельно, в определенное время, каждый аспирант должен был показать всё, что сделано за неделю: какая литература прочитана, сколько статей зареферировано, какие эксперименты выполнены, и каковы их результаты.

Такой регулярный контроль стимулировал выполнение диссертации. После окончания экспериментов, по каждой главе Яков Давидович рекомендовал писать статьи и направлять в физиологические журналы.

Таким образом, после окончания экспериментов, вся диссертация была оформлена в виде статей, и у каждого диссертанта было 6-7 печатных работ. В процессе оформления и подготовки диссертации к печати, Яков Давидович вычитывал каждую главу, не задерживал её более суток, что ускоряло процесс печатания диссертации, поэтому все диссертации, выполненные на кафедре нормальной физиологии под руководством профессора Я.Д. Киршенבלата, представлялись к защите досрочно.

Профессор Я.Д. Киршенблат — учёный с мировым именем. Его научные работы и статьи печатались не только в отечественных журналах, но и за рубежом. Его уважали и любили ученики и сотрудники, многие из которых работали и продолжают работать не только в Буковинском государственном медицинском университете (проф. Г.И.Ходоровский, проф. В.Ф. Мыслицкий, канд. мед. наук В.И. Ясинский, канд. биол. наук Л.Н. Крещук, канд. мед. наук С.Ф.Харченко), но и в других городах и странах (канд.мед.наук З.Г. Чигрина, канд.мед.наук В. П.Вахнован - в г.Кишинёве, доктор мед.наук З.В.Довгань, доктор мед.наук Н.М.Малышенко - в России). Трудно сосчитать всех учеников, которые выполнили кандидатские и докторские диссертации под руководством профессора Я.Д. Киршенבלата, Человека и Педагога. Он был добрым и внимательным ко всем сотрудникам, независимо от занимаемой должности, всегда интересовался делами и здоровьем не только сотрудников, но и членов их семей. Яков Давидович всегда был готов оказать помощь каждому, кто в ней нуждался, по любому вопросу.

Профессор Я.Д. Киршенблат посещал все практические занятия аспирантов, с последующим разбором и замечаниями сразу же после окончания занятия. Пройдя школу педагогики под руководством Якова Давидовича, можно было смело проводить занятия по нормальной физиологии на любую тему в любом медицинском

институте (г.Тернополь, г. Киев, г. Москва, г. Санкт-Петербург и др.) практически без замечаний.

Профессор Яков Давидович Киршенблат любил науку, был предан своему делу и ушёл из жизни, находясь на работе. С 1980 года прошло почти четверть века, но светлая, добрая память о нём жива и будет жить, пока живы его ученики и его многочисленные научные работы по биологии и нормальной физиологии.

С.Ф.Харченко,
канд. мед.наук

ЯКІВ ДАВИДОВИЧ КІРШЕНБЛАТ — ЗАВІДУВАЧ КАФЕДРИ НОРМАЛЬНОЇ ФІЗІОЛОГІЇ

У вересні 1954 року із Ленінграда в Чернівці приїхав на завідування кафедрою, обраний за конкурсом, 42-річний професор Яків Давидович Кіршенблат. Він обіймав цю посаду більше чверті століття — до вересня 1980 р.

Це був видатний ентомолог, ендокринолог, фізіолог, популяризатор науки. Його наукові праці, підручники, монографії й сьогодні представляють інтерес для спеціалістів.

Якою ж була ця людина в повсякденному житті, в стосунках із співробітниками, студентами, колегами з інших кафедр? Про це наша розповідь.

Девізом Якова Давидовича, як керівника, було: "на роботу люди мають ходити з задоволенням". Цей вислів за багато років став афоризмом.

У різних варіантах він неодноразово висловлював думку про те, що людина проводить на роботі більшу частину життя, й усі члени колективу повинні старатися зробити її ще й кращою. І в цьому аспекті він вів себе як справжній командир, який власним прикладом: "Роби як я", надихав усіх співробітників створювати такий мікроклімат, в якому було дуже комфортно працювати.

Однією з характерних рис була любов до людей. І люди відповідали йому повагою й любов'ю. Співробітники між собою лагідно називали його "папа Яша". Коли він дізнався про це - розсміявся й сказав: "Добре, що не вітчимом називають".

Сам Яків Давидович був людиною цілеспрямованою, з чіткою робочою культурою, самоорганізованістю й високою працездатністю. Кожного ранку зустрічав співробітників при вході на кафедру, вітався, після чого йшов до кабінету й розпочинав діловий день. У його робочому столі були конспекти у вигляді чисельних учнівських зошитків, розподілених по темах, куди Яків Давидович заносив матеріали своїх майбутніх праць. Справжній вчений, він багато думав і мало говорив. З його праць видно, як ретельно опрацьовані речення, мовні звороти, як багато думок вміщено в малу кількість слів. Сила його думки була в граничній зосередженості.

У всіх, хто знав його близько, залишилося враження про Якова Давидовича, як про інтелігента вищої проби.

Гарно вихована людина завжди вітається першою, і в цьому йому не було рівних. Ви тільки зібралися його привітати, а він вже припідняв свого капелюха.

Будь-яка праця благородна.

Впродовж 30 років (1947-1977) працювала препаратором кафедри Олена Петрівна Мартинюк. З Яковом Давидовичем вони були друзями, і коли Олена Петрівна хотіла залишити роботу у зв'язку з віком, він буквально вмовляв її ще попрацювати, на що вона в кінці кінців погодилася й пропрацювала до його виходу на пенсію. Сам великий працелюб, він відносився до неї з великою шаною й повагою, вважаючи що ніякий труд не ганьбить людину - є люди, які ганьблять труд.

Ніколи не вживав слів нецензурної лексики. Складалося враження, що в його багатому словниковому запасі подібних слів просто не існувало. Не кутив. Що ж стосується алкоголю - любив хороші вина, особливо грузинські. За весь час його ніхто не бачив хмільним.

Як завідувач кафедри, він був зобов'язаний перевіряти методичний і науковий рівень проведення практичних занять. Не дивлячись на те, що це було не лише його обов'язком, але й правом, він завжди питав дозволу викладача зайти до нього на заняття.

Крім наукової літератури, він читав багато так званих "товстих" журналів. За браком часу прочитати їх усі він не мав можливості. У цьому питанні йому допомагала дружина - Софія Костянтинівна. Ця високоосвічена, надзвичайно культурна, привітна жінка перечитувала всі журнали й рекомендувала Якову Давидовичу кращі твори, економлячи його дорогоцінний час.

Розумна людина ніколи не спішить, але нічого не робить похапцем. При всій своїй зайнятості професор Кіршенблат Я.Д. ніс різноманітні громадські навантаження: в різний час був куратором групи, членом партійного бюро курсу, членом парткому інституту, лектором обкому партії та ін.

Яків Давидович любив і поважав розумних студентів. Він із задоволенням читав лекції, проводив практичні заняття, відвідував студентські гуртожитки. Постійно керував студентським науковим гуртком. На іспитах отримував справжню насолоду від хороших відповідей. Коли йому доводилося ставити студентові незадовільну оцінку на іспиті, для нього це була дуже неприємна процедура. Він нервував, виходив з аудиторії, повертався, вибачався й ... ставив двійку, потім вибачався ще.

У особливо дружніх стосунках Яків Давидович був з колишнім проректором доц. Зотіним Михайлом Михайловичем, завідувачем кафедри біології, доцентом цієї ж кафедри Яковлевою Анастасією Михайлівною, що очолила кафедру біології після М.М. Зотіна. Традиційно добрі відносини були між колективами кафедр нормальної фізіології та гістології, яку очолював професор Шевчук І.А. Морфологічні методи вивчення залоз внутрішньої секреції були тоді провідними в інституті, й це також об'єднувало співробітників цих кафедр. Я. Д. Кіршенблат і І.А.Шевчук знаходилися в дружніх відносинах і дуже шанували один одного, надавали консультації співробітникам обох кафедр, допомагали у виконанні й опануванні дисертацій.

Близькими за долею й духом були йому співробітники кафедри патологічної фізіології - професор Д.С. Четвертак, П.А. Любовська. Активні учасники війни, в один час навчалися в ленінградських вузах — вони мали дуже багато спільного ...

Стрімко, мов вода по весні, збігли роки. Час продовжує свій жорсткий незворот-

ний плін. Всі, хто мав щастя працювати під проводом Якова Давидовича Кіршенבלата, бути його сучасником, спілкуватися з ним, зберегли найсвітліші спомини про цю чудову людину, мудреця, друга, Вчителя, й сьогодні раді ще однією можливістю поділитися ними і вклонитися світлій його пам'яті.

С.С. Ткачук

Доктор мед. наук, професор,
завідувач кафедри фізіології
ім. Я.Д.Кіршенבלата БДМУ

В.Ф. Мислицький

Доктор мед. наук, професор

В.П. Пішак

Доктор біол. наук, професор,
завідувач кафедри мед. біології, генетики
та фармацевтичної ботаніки

УЧИТЕЛЬ...НАСТАВНИК...ВИХОВАТЕЛЬ...

Уперше ми, тоді ще студенти 2-го курсу, познайомилися з Яковом Давидовичем Кіршенблатом на лекціях з нормальної фізіології, які запам'яталися своїми показовими демонстраціями, чіткістю й послідовністю викладення матеріалу, високою науковістю та, водночас, доступністю для розуміння. Ці лекції донині служать взірцем для тих, хто, свого часу прослухавши їх, викладає сьогодні в медичних та інших закладах вищої освіти.

Людям властиво закарбовувати в пам'яті найвидатніші події, найкращі моменти життя, зустрічі і спілкування з цікавими людьми. Такою людиною був Яків Давидович Кіршенблат.

Мені випало щастя після закінчення нашого інституту в 1968 році залишитися в стінах Alma mater асистентом кафедри нормальної фізіології, якою на той час уже протягом 14 років завідував доктор біологічних наук, професор Я.Д. Кіршенблат. При першій співбесіді Яків Давидович тактовно й дуже делікатно розпитав мене про мою участь у роботі наукового студентського гуртка, громадську роботу, соціальний статус, побутові умови життя тощо. Розмова тривала близько години, незважаючи, як я здогадувався, на велику зайнятість професора. Одночасно Яків Давидович дав ряд цінних настанов і порад, з чого я зрозумів, що результат співбесіди буде для мене позитивним. Уже тоді я відчув великий розум цієї людини, її доброзичливість, уважність, терплячість, культуру і такт у спілкуванні з людьми.

Отож, з 1 вересня 1968 року розпочалися мої виробничі та наукові будні під керівництвом цієї працелюбної, дисциплінованої, відповідальної і, водночас, справедливо вимогливої людини. Пригадую, у нього на столі завжди лежав аркуш паперу зі звичайного учнівського зошита, розграфлений по днях і годинах, з

графіком його роботи на тиждень. І я не пам'ятаю випадку, коли б Яків Давидович, без об'єктивних на те причин, порушував той графік. Був випадок, коли Яків Давидович підійшов до мене і каже: "Виктор Иванович, согласно графику я иду к Вам на занятие". На що я йому сказав: "Яков Давидович, мы вместе с Вами вчера заседали в парткоме почти до 20 часов, и я не совсем хорошо подготовился к занятию", на що професор делікатно відповів: "Не переживайте, студенты Вас научат".

Яків Давидович був живою енциклопедією не тільки у фізіології й суміжних теоретичних та клінічних науках, а й літературі, музиці, культурі та інших сферах людського життя. Це був еталон інтелігентності, грамотності, людяності і порядності.

Я неодноразово звертався до Якова Давидовича як наукового керівника з проханням бути співавтором статей по дисертації, він же завжди відмовлявся, посилаючись на те, що участі в експериментах не приймав, роботу не писав.

Як науковець, Яків Давидович був дуже скрупульозним, вимогливим, особливо в статистичній обробці і трактуванні результатів досліджень. На листок паперу олівцем він у стовпчик заносив цифри, додавав, ділив, тощо, до визначення ступеня достовірності. Одного разу Яків Давидович побачив, що я користуюся рахівницею і з подивом запитав: "Виктор Иванович, Вы умеете работать с этим прибором?" І коли я відповів ствердно, він попросив допомогти йому в підрахунках. Це вже потім з'явилися арифмометри, калькулятори та інша лічильна техніка.

Яків Давидович умів тактовно робити зауваження не тільки з питань суто виробничих, а й щодо культури, правил поведінки, вміння спілкуватися зі студентами, співробітниками, гостями. Пам'ятаю такий випадок, коли Яків Давидович сказав мені: "Виктор Иванович, я видел как Вы вчера шли по улице и курили". Цього було достатньо, щоб таке більше не повторилося ніколи.

Яків Давидович був душею колективу кафедри, вмів керувати ним не підвищуючи голосу в розмові зі співробітником чи студентом, який провинився. Якщо в когось із співробітників, а то й у студентів, виникали якісь проблеми матеріального чи соціального плану, Яків Давидович завжди щиро переживав і намагався допомогти. Пригадую, я був здивований, коли під час хвороби професор відвідав мене вдома. Приніс гостинця, розпитав, подивився, чим я лікуюся, порадив не поспішати з виходом на роботу до повного одужання.

Яків Давидович був безкорисливою людиною, незважаючи на постійну зайнятість, завжди радий був допомогти будь-кому, хто до нього звертався. Він ніколи не вимагав від співробітників чи інших науковців давати йому на вичитування чистові варіанти наукових матеріалів, щоб зменшити матеріальні витрати на папір та друкування.

Я гордий тим, що мені пощастило вчитися і працювати з такою Людиною, з ученим зі світовим іменем, який дав путівку в життя не тільки мені, а ще багатьом своїм учням і студентам.

Яків Давидович прожив достойне життя, в якому були як ясні, так і похмурі дні. Але він завжди залишався оптимістом з надією на краще. До останніх своїх днів він зберіг працездатність, ясний розум і всі прекрасні якості, притаманні йому протягом усіх років діяльності.

Яків Давидович гідно жив і гідно пішов з життя, не ставши на старості літ тягарем для рідних і близьких йому людей. 20 жовтня 1980 року раптово перестало битися серце цієї незвичайної людини. Це сталося в лекційній залі інституту по вул. Ризькій перед початком партійних зборів 2-го курсу.

Світла пам'ять про Якова Давидовича назавжди залишиться в моєму серці і серцях тих, хто жив поряд з ним.

В.І Ясінський
канд. мед.наук,
доцент.

ПАМ'ЯТІ ВЧИТЕЛЯ

Мені пощастило у тому, що на моєму життєвому шляху зустрілася така видатна людина, як Яків Давидович Кіршенблат, доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри нормальної фізіології Чернівецького медичного інституту — Учений, Педагог, людина високої культури і моралі. Саме Яків Давидович визначив мою життєву позицію на все подальше життя.

Після закінчення держуніверситету я працювала на кафедрі хімії нашого інституту старшим лаборантом, але за спеціальністю я фізіолог, а не хімік. І, щоб якось наблизитись до фізіології, я звернулася до Якова Давидовича з проханням допомогти стати фізіологом і займатися науковою роботою. Він люб'язно запропонував тему наукової роботи, і я почала освоювати ази цієї науки. Потрібно було навчитися працювати з тваринами, доглядати їх, освоювати біохімічні та морфофункціональні методи експерименту та хірургічних операцій на дрібних лабораторних тваринах, і я дуже вдячна своєму науковому керівникові, а також співробітникам кафедри - Ходоровському Г.І., Мислицькому В.Ф., Ясінському В. І. та іншим, за сприяння і практичну допомогу в освоєнні експериментальних методик.

У 1970р. ректор О.А. Юхимець дозволив мені перейти старшим лаборантом на кафедру нормальної фізіології. До цього часу я вже освоїла методики ваготомії, симпатектомії, гіпофізектомії, тощо. Яків Давидович допоміг оволодіти методами статистичної обробки цифрового матеріалу та працювати з науковою літературою. Одночасно я освоювала фізіологію: відвідувала лекції та практичні заняття професора. Його лекції супроводжувалися демонстрацією фізіологічних дослідів, у підготовці і проведенні яких я приймала безпосередню участь. За порадою Якова Давидовича я склала іспити кандидатського мінімуму з філософії та іноземної мови.

У 1974р. за сприяння Якова Давидовича я була переведена в асистенти кафедри. Зразу ж професор запропонував тему кандидатської дисертації, був складений план і почалося його виконання. Яків Давидович регулярно контролював хід роботи — не рідше одного разу в місяць необхідно було звітувати про те, що зроблено, проводився аналіз результатів, їх статистична обробка й, як тільки закінчувався розділ, оформлялася і направлялася до друку наукова стаття. Виконані розділи, як і статті, вичитувалися професором у рукописі зразу ж і поверталися дисертантові уже

наступного дня. Завдяки постійній увазі керівника, дисертація була виконана достроково.

Яків Давидович був надзвичайно уважною людиною. Він ніколи нічого не забував. У нього був розписаний чіткий план роботи по годинам робочого дня на два тижні, і він ретельно дотримувався його виконання. Це була відповідальна, дисциплінована, пунктуальна людина, і ці якості Яків Давидович цінував і в інших людях. Якщо хто-небудь не приходив у призначений час, або запізнювався, він ніколи не сварився, не підвищував голосу, але стільки було прикрості на його обличчі, що наступного разу людина приходила навіть раніше призначеного часу. Такий же вираз обличчя бував у нього тоді, коли студент погано відповідав на іспиті, і йому приходилося виставляти «двійку».

Однак, нічого вічного на Землі немає. На превеликий жаль, 20 жовтня 1980 року, на 68 році життя невблаганна смерть забрала Якова Давидовича від нас. Сталося це на моїх очах, перед початком партійних зборів у лекційній залі по вул. Ризькій. Ми сиділи поряд за вузькою партою і спокійно розмовляли, зненацька на півслові Яків Давидович замовк, нахилився вперед і більше не підвівся.

Світлий образ цієї Великої Людини залишиться в моїй пам'яті на все життя.

Л.М.Крещук,
канд. біол. наук.

БУДЕМО ЗАВЖДИ ПАМ'ЯТАТИ

Будеш батьку панувати,
Доки живуть люди.
Доки сонце з неба сяє
Тебе не забудуть
Т.Г. Шевченко

По завершенні навчання в інституті ректор О.Д.Юхимець запропонував мені продовжити навчання в аспірантурі на кафедрі нормальної фізіології. Я довго не погоджувався, так як у мої плани зовсім не входило займатись науковою роботою, більше того, науковою роботою на теоретичній кафедрі.

Після нашої чергової зустрічі Олексій Дем'янович у запалі сказав: "Ти зовсім не розумієш, що я тобі пропоную. Необхідно пройти серйозну школу. А будуть свербіти руки, я переведу тебе через декілька років на клінічну кафедру, але ти одержиш навички організації і проведення наукової роботи, які потім згодяться на все життя". Після цих слів я вже не міг не погодитися, і в той же день пішов на кафедру нормальної фізіології. На мій великий подив, завідувач кафедри професор Яків Давидович Кіршенблат сказав, що саме йому належала ідея запропонувати мені роботу на кафедрі нормальної фізіології. На другому курсі я працював у студентському науковому гуртку на кафедрі і тоді зробив першу в житті наукову доповідь. Потім була досить цікава робота в студентському науковому гуртку на кафедрі патологічної фізіології під керівництвом на той час доцента Ю.І. Іванова. Але Яків Давидович, як він сам сказав, цікавився моєю науковою роботою та успішністю.

Потім було обговорення подальшої роботи на кафедрі, виконання кандидатської дисертації. Я не приховував, що мені найбільше подобається робота лікаря, на що Яків Давидович завжди говорив, що лікар — це перш за все науковець. Він повинен вміти збирати факти та аналізувати їх.

Зараз дивуюсь, але жодного разу я не бачив роздратування чи невдоволення з того, що я, молодий аспірант, часто повторював, що моє місце у лікарні. Яків Давидович лише завжди стверджував: "Ваша справа - працювати і працювати. А з часом до Вас все прийде - досвід, авторитет і пошана".

Через деякий час, виконавши фрагмент дисертаційної роботи, я написав уперше в житті наукову статтю. Старався з усіх сил, дуже хотілось, щоб вона сподобалась моєму вчителю. Тоді мені здавалось, що я написав найкращу статтю. У ній були і власні результати, і роздуми, і гіпотетичні, нічим не обґрунтовані думки. Стаття вийшла велика, майже на десять сторінок тексту. І яким було моє розчарування, коли, після редакційної правки Якова Давидовича, від тієї статті залишилось всього дві сторінки тексту. Він дуже делікатно, постійно вибачаючись, переконував мене, що багато з того, що я написав, не є результатом моєї роботи, а запропоновані механізми не обґрунтовані власними дослідженнями. Яків Давидович учив не лише проводити наукові дослідження, а і вмінно чітко і логічно аргументувати результати проведених досліджень.

Що було найбільше притаманно Я.Д. Кіршенблату - це велика працездатність. Він ніколи не вимагав друкованого тексту. Достатньо було дати йому рукопис любого об'єму, і наступного дня вранці він вже зустрічав у вестибюлі перед кафедрою, говорячи, що вночі йому не хотілось спати, і він прочитав рукопис, зробив необхідні виправлення, і тепер вже все можна друкувати без подальшої редакційної правки.

Я.Д.Кіршенблат мав енциклопедичні знання. Здається не було такого, чого б він не знав. У нього завжди була доброзичлива посмішка та своєрідна аура доброти.

Яків Давидович Кіршенблат створив чудовий колектив кафедри, де, крім нього, на той час працювали такі талановиті педагоги, як доцент Ходоровський Г.І., асистенти Мислицький В.Ф., Ясінський В.І., Семен Н.П., Крещук Л.М. Кафедра була своєрідною творчою лабораторією. Працювали спільно від ранку і до пізньої ночі. Часто вечорами відбувались імпровізовані творчі дискусії, а ранком арбітром був Яків Давидович, який, здавалось, знав відповіді на всі запитання.

На превеликий жаль, на той час наукова діяльність Я.Д.Кіршенблата належно оцінена не була. Хоча він перший у світі відкрив телергони, про які написав чудову монографію, був автором підручників та практикумів, його цитували у провідних зарубіжних виданнях з біології та ендокринології, він не мав заслужених звань, жив у невеличкій квартирі, де навіть не було кухні.

Як запевняв ректор О.Д.Юхимець, шість років мого перебування на кафедрі були тією школою, знаннями якої користуюсь донині. Йшли роки, і варто мені було зайти у лікарню, як звідти вже нікуди не хотілось йти. Розуміючи, що з кожним днем все важче буде перейти на роботу в клініку, я прийняв рішення про перехід на роботу, яка давала б мені можливість працювати з хворими.

В останні дні роботи на кафедрі був такий випадок. Подавши документи на конкурс у Полтавський медичний стоматологічний інститут, я періодично телефонував, щоб знати, як вирішується питання конкурсу. Одного разу, чекаючи на

телефонній станції зв'язку з Полтавою, я побачив, що до зали ввійшов Я.Д. Кіршенблат. У цей час оголосили про зв'язок з Полтавою і на очах у професора я зайшов у кабінку для розмови. На другий день уранці на кафедрі він мене вже зустрічав з запитанням: "Чи це значить, що ви збираєтесь їхати в Полтаву?" Я відповів, що так, і все йому розповів. Яків Давидович сказав, що він мене прекрасно розуміє, і йому жаль, що я піду з кафедри. Але він бажає подальших успіхів у роботі і надіється, що знання і набутий досвід на кафедрі мені пригодяться в подальшій роботі.

Потім, уже у вересні, приступивши до роботи, я написав листа Якову Давидовичу, в якому розповів про свою роботу на кафедрі госпітальної терапії, про проблеми, які прийшлося розв'язувати. І буквально через декілька днів я одержав лист-відповідь. То був останній лист від Якова Давидовича. Десь через тиждень прийшла телеграма, в якій було всього три слова "Професор Кіршенблат скончався". Прийшло відчуття втрати великого вченого, розумного, доброго і мудрого радника, який навіть своєю присутністю робив оточуючих добрішими і терпимішими.

З часом, який віддаляє від тих років, все більше усвідомлюється велич і прозорливість талановитого вченого двадцятого сторіччя, яким був професор Кіршенблат Яків Давидович.

Катеренчук І.П.
доктор мед. наук, професор,
завідувач кафедри госпітальної терапії
Української медичної стоматологічної академії

СВІТЛІЙ ПАМ'ЯТІ Я.Д. КІРШЕНБЛАТА ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ..

Мені дісталось від долі велике щастя жити поряд, разом працювати і бути учнем вченого зі світовим ім'ям Якова Давидовича Кіршенблата, від якого завжди можна було почути і отримати вичерпну, завжди зрозумілу пораду. Жага працювати, постійний пошук істини супроводжували його все життя. Йому не приходилося чекати натхнення, воно завжди наповнювало його до країв, і що дорогоцінне - його натхнення було тихе, спокійне, глибоке і цілеспрямоване. А вже коли Яків Давидович що-небудь брався вивчати, то проникав у предмет наскрізь, постійно був у пошуку. Разом з тим ніколи не ставив собі за мету зробити відкриття в науці, хоч, як для вченого, це було цілком природно. Головне, щоб дослідження проводилися добросовісно, без „підтасовок“.

Мені не раз доводилося вислуховувати від нього слова розради, коли я отримував результати в своїх дослідженнях не ті, які очікував, чи коли вони не відповідали літературним даним. „Микола Семенович! — говорив Яків Давидович, - Ви не засмучуйтеся, що у Ваших дослідженнях результати відрізняються від

результатів інших дослідників. Нехай вони „заперечують", а не „підтверджують", — головне, щоб вони були достовірними".

Мене захоплювало та іноді дивувало, що такий великий учений, до нас, молодих, шукаючих свій шлях у науці, відносився з незмінною увагою, як товариш на рівні, і завжди знаходив час для бесіди. Він був товариським, доброзичливим, доступним і по-особливому милим у спілкуванні з людьми — чи ти студент, чи асистент, чи професор.

Одного разу мені була призначена Яковом Давидовичем зустріч на фіксований час, щоб обговорити результати моєї наукової роботи. І я, будучи асистентом, через заняття зі студентами запізнився. Ні! Мені Яків Давидович не зробив ніяких дорікань, але було сказано: „шановний Миколо Семеновичу! Тисячу разів мені вибачте, що не можу Вам приділити достатньо часу. Я Вас чекав з 9-ої до 10-ої години, як ми домовлялися, а зараз повинен підійти інший асистент, з яким ми домовилися зустрітися". З того часу пройшло вже 30 років, а я за своє запізнення продовжую відчувати сором, ніби „жар після ляпасу" від його слів.

Особливо хочу підкреслити його вимогливість до дослідницької роботи. На яких би тваринах ми не проводили дослідження, останні повинні бути запротокольовані. Одного разу я був свідком, коли Яків Давидович в одного з учнів хотів подивитися протоколи досліджень, і той їх не мав. Я був вражений тим, як боляче відреагував на це Яків Давидович. Він переживав так, ніби це його перевірили, і в нього немає протоколів досліджень. Цього він не прощав і „горе-учню" сказав, що йому не слід займатися наукою.

Не можна не відмітити ще одне достоїнство цього великого вченого — його людяність! Не знаю, як часто сьогодні можна зустріти наукових керівників, які „вичитують" у рукопису наукову роботу свого учня. Яків Давидович завжди вичитував роботу у рукопису, виправляв, і після цього дозволяв віддавати її друкувати, і ніколи не претендував бути співавтором.

Нескінченно багато можна згадувати з далекого минулого, такого важкого і такого неповторного і прекрасного. Прекрасного передусім тому, що моїм керівником був видатний вчений, людина великої загальної культури, який щедро ділився з нами таємницями своєї майстерності.

Яків Давидович належав до тих щасливих педагогів, які і при житті бачили плоди своєї праці.

Незважаючи на порівняно короткий термін навчання в Якова Давидовича, я вважаю себе передусім його учнем і нескінченно вдячний тим обставинам, які дали мені можливість у нього вчитися, з ним спілкуватися і вдосконалюватися.

Хочеться закінчити словами Віктора Гюго на адресу Бальзака: „Життя його було насичене, більше наповнене буденною працею, ніж святами. На жаль! Цей неповторний трудівник, цей вчений-мислитель прожив серед нас життя, повне гроз і боротьби життя, яким у всі часи живуть усі великі люди".

І якщо його сьогодні немає серед нас, то в пам'яті нашої він залишається безсмертним.

М.С. Соболев,
канд. мед. наук.

МОЙ НАСТАВНИК

Впервые с профессором Я.Д. Киршенблатом я встретился в числе студентов 2-го курса педиатрического факультета Черновицкого медицинского института в 1978 году, когда мы пришли на кафедру нормальной физиологии. В этот период он мне запомнился как очень вежливый, спокойный, несколько рассеянный и высокоинтеллигентный человек. Лекции Яков Давидович читал негромко, почему-то никогда не мог «справиться» с микрофоном, и его голос можно было хорошо услышать, только находясь впереди лекционной аудитории.

Отличительной особенностью Якова Давидовича как лектора была практическая направленность излагаемого материала и стремление, по возможности, к демонстрации прямо в лекционном зале физиологических опытов, в которых я с интересом принимал участие (измерение жизненной емкости легких, вестибулярная устойчивость и др.). Так навсегда мы запомнили на лекции по физиологии пищеварения «павловскую» собачку.

Став кружковцем кафедры нормальной физиологии на 2-м курсе и возглавив позже студенческое научное общество института, я вместе с Я.Д. Киршенблатом проводил заседания физиологической секции студенческих научных конференций. Слушал он доклады кружковцев, чуть прикрыв глаза и не делая никаких замечаний. Но это была только кажущаяся невнимательность, так как по окончании секционного заседания Яков Давидович очень подробно останавливался на анализе каждого доклада, подмечая главное и убирая второстепенное. Не думал я, что вскоре мне придется выносить портрет Якова Давидовича на траурной церемонии ...

Не являясь прямым учеником профессора Я.Д. Киршенבלата, я благодарен ему за основание собственной отечественной научной школы нейроэндокринологов. Считаю, что авторский учебник Якова Давидовича по общей эндокринологии — лучшее учебное пособие для студентов в свое время, по которому учились медики и биологи всего Советского Союза, а его практикум по эндокринологии далеко не потерял актуальности и в настоящее время.

М.Л. Кирилюк
доктор мед. наук, старший научный сотрудник,
член Европейской федерации нейроэндокринологов

МІЙ ПЕРШИЙ УЧИТЕЛЬ

З професором Я.Д.Кіршенблатом я був знайомий з днів свого студентства. Він приступив до завідування кафедрою нормальної фізіології в 1954 р., посеред навчального року, і вже на першій лекції звернув на себе увагу: читав цікаво, чітко, ясно, зрозуміло й "інтелігентно".

Незабутніми залишилися в пам'яті засідання наукового студентського гуртка, яким керував професор. Засідання гуртка готувалися заздалегідь і ретельно. Першу наукову доповідь я зробив саме на цій кафедрі. Притаманні Якову Давидовичу працелюбність, висока вимогливість до себе та співробітників кафедри поєднувалися з чуйністю, доброзичливістю, цілеспрямованістю у вихованні учнів та студентів. На консультації перед іспитом він заявив одного разу буквально таке: "Ми зробимо перерву, я дещо уточню і дам більш детальну відповідь на ваше запитання". Так діяти може не кожен викладач...

По різному склалася доля для нас - гуртківців кафедри після закінчення інституту. Однак зерна доброти, людяності, відповідальності при виконанні службових обов'язків, посіяні професором, дали щедрий урожай. Яків Давидович запрошував мене в аспірантуру, але я поїхав на практичну роботу, і через два роки вступив до аспірантури при кафедрі факультетської терапії. Пізніше разом з ним займалися громадською роботою, працювали в правлінні обласного наукового товариства ендокринологів.

Особистість Якова Давидовича створювала надзвичайну ауру, яка притягувала всіх, хто любив науку, студентів. На занятті у школі підвищення педагогічної майстерності він говорив про те, що лектору читати підручник для студентів слід тоді, коли лекція вже підготовлена, щоб можна було б сказати студентам, що в підручнику не висвітлено або втратило свою актуальність.

Ті, хто працював поруч з цією людиною, вчилися в нього, відзначають його стиль, як поєднання щирості і відвертості з делікатною вимогливістю. Приємно констатувати, що й нині, в цей непростий час, характерною рисою буднів кафедри нормальної фізіології є науковий пошук подальшого розв'язання вельми актуальної проблеми — фізіології регуляторних систем.

У моєму житті Я. Д. Кіршенблат став прикладом наслідування працелюбності, самовідданого служіння справі, формування життєвої позиції. І як данину світлій пам'яті професора я в співавторстві випустив монографію "Глюкокортикоїдні препарати" (2003)

Петро Ляшук
доцент, канд. медичних наук

СЛОВО ПРО ВЧИТЕЛЯ

Яків Давидович Кіршенблат був один з улюблених професорів студентства молодших курсів. Його тихі за звучанням, але захоплюючі і глибокі за змістом та енергетикою лекції, викликали велику зацікавленість студентів, бажання старанно зафіксувати основні положення в конспектах. На його лекціях завжди було людно. На все життя мені особисто запам'яталися його лекції з фізіології системи травлення, ендокринології, зокрема про гастроінтестинальні гормони. Це привело мене до студентського гуртка при кафедрі фізіології. Маю підстави стверджувати, що саме ці лекції та заняття в гуртку певною мірою визначили мій подальший шлях у науці: в кандидатській і докторській дисертаціях розроблялись проблеми діагностики і

лікування захворювань системи травлення, а в докторській ключовим розділом було дослідження гастроінтестинальних гормональних системних зв'язків шлунка, гепатобіліарної системи та підшлункової залози.

Слід відзначати, що науковий, хоча і гіпотетичний рівень викладання Яковом Давидовичем матеріалів із гастроінтестинальної ендокринології для студентства майже на десятиріччя випереджував появу в науці підтверджуючих його гіпотези фактів.

Закладені Яковом Давидовичем фізіологічні основи мого формування як лікаря і науковця, посилені подальшим збагаченням новими досягненнями науки, дали поштовх до дослідження природооздоровчих ресурсів Буковини зусиллями нашого кафедрального колективу. Вони узагальнені в трьох монографіях співробітників кафедри: «Пилок квітковий в клінічній і експериментальній медицині» (автори О.І.Волошин, О.В.Пішак, І.Ф.Мещишен, (1998); «Оздоровчі ресурси Буковини» (О.І.Волошин, В.П.Пішак, (1999); «Основи оздоровчого харчування» (О.І.Волошин, О.І.Сплавський, (2000; 2002).

Яків Давидович Кіршенблат був не тільки вчений із світовим іменем, це був блискучий педагог, прекрасна людина високої культури з чуйною, доброю душею. Щасливі люди, хто мав можливість спілкуватися з такою Людиною. Я один із них.

О. І. Волошин
доктор мед. наук, професор

ЛЮДИНА ВИСОКОЇ ГІДНОСТІ І ЧЕСНОГО ІМЕНІ

Пам'ять людська має дуже добру властивість — зберігати з усього пережитого найкращі хвилини і зустрічі. У пам'яті стає кращим навіть і те, що переживалося з прикрістю чи болем. Тим більш приємно згадувати про людину, знайомство з якою залишило дуже яскравий слід у моїй душі. Тим більше, коли ці спогади нітрохи не розминаються з правдою. Яків Давидович Кіршенблат був світлою людиною, від якої, наскільки мені відомо, ніхто в нашому інституті не зазнав прикrostі. Уперше побачила його ще студенткою. Привітний, доброзичливий, уважний до студентів, вітався з кожним, завжди здіймаючи капелюха. У всьому його поведженні відчувалося те, що Яків Давидович — справжній професор, людина глибокої культури. У студентському гуртожитку, коли зазвичай у розмовах молоді про викладачів можна почути різне, його обговорювали тільки доброзичливо.

Всебічна ерудиція професора Я.Д. Кіршенблата вражала нас на передекзаменаційних консультаціях. Такі консультації з курсу нормальної фізіології він проводив у лекційній залі по вулиці Богомольця. Тоді в аудиторії збиралося багато студентів, було багато запитань - і на будь-яке з цих питань він відповідав вичерпно, послідовно, терпляче. Ніколи не відмовлявся тим, що матеріал вже прочитано в його попередніх лекціях, не відсилав до підручника. І досі пам'ятаю його очі. Вони так і

світилися добром. Таким самим доброзичливим бував і на іспитах. Щоб виставити незадовільну оцінку на екзамені - це була б надзвичайна подія. Він умів слухати студентів і виявляти їхні знання, навіть найменші, які б можна було оцінити позитивно.

Згодом, коли після закінчення інституту мене залишили для наукової та викладацької роботи на кафедрі фармакології, я мала змогу ближче спілкуватися з Яковом Давидовичем, уже як колега. Бачилися ми тоді щодня, бо працювали в одному корпусі, в одному колективі. Тоді нам доводилося виконувати не лише суто професійні обов'язки, а й вести громадську роботу. Нам випало разом організовувати в інституті осередок товариства "Знання". Яків Давидович прийняв керівництво від професора Караваєва П.Т., а я, як секретар, від старшого лаборанта кафедри пропедевтики терапії Л.Воронової. У ті часи цій просвітницько-популяризаторській роботі надавалося значної уваги. Професор Я.Д. Кіршенблат дуже відповідально і сумлінно ставився до цього громадського доручення. І робив це від душі. А я, як згадаю, що на кожную кафедру було заведено окремий зошит, а на кожного співробітника по декілька сторінок у цьому зошиті, де мені, як секретареві, потрібно було реєструвати ці безкоштовно прочитані лекції (хто, що, де, коли, скільки присутніх було на лекції)! Шкода мені стає того часу, який я витратила на цю писанину; але зате в нас був лад, ми на будь-який запит могли дати вичерпну відповідь, як того вимагало тодішнє інститутське керівництво. І найважливіше — це були роки, коли я діставала уроки людяності, професійності, наукового ентузіазму від професора Я.Д. Кіршенבלата.

Він був знаним науковцем зі світовим іменем. Особливо його захоплювало вчення про феромони, телергони. Користувачі Інтернету, які б у наш час хотіли знайти інформацію про ці речовини, одразу ж натраплять на ім'я професора Я.Д. Кіршенבלата як першовідкривача у цій галузі. На своїй кафедрі він створив школу ендокринологів, підготував багатьох кандидатів наук. І при цьому, як керівник, був дуже делікатним. Зазвичай неговіркий, якимось поскаржився мені, що серед його дисертантів є й ліниві, яким по кілька разів треба нагадувати зробити те, чи те. Проте ніколи не чула, щоб професор припускався жорсткого тону в розмові. Яків Давидович був рецензентом й моєї кандидатської дисертації. Виконувати її мені довелося у нелегких умовах. Щирі почуття вдячності за поради і моральну підтримку я висловила Якову Давидовичу під час апробації і пронесла їх через усе своє життя.

З почуттям ностальгії згадую засідання нашого наукового товариства фізіологів, фармакологів і біохіміків, а згодом - і ендокринологів, які очолював Яків Давидович. Ці засідання завжди були витримані як за змістом, так і за формою. Душею цього товариства був Яків Давидович. Його висока культура вченого виявлялася в тому, що він умів шанувати думку своїх опонентів, як і загалом шанував людей. Був пунктуальним, педантичним, ніколи не дозволяв собі запізнитися. Дуже шанував і свій час, і час інших, а тому встигав багато зробити. Пригадую, як одного разу з певним роздратуванням назвав мені прізвище одного з наших співробітників, який зателефонував йому додому о десятій годині вечора. Нічого подібного професор Кіршенблат ніколи б не міг вчинити.

Пам'ятаю також, що в кабінеті, коли доводилося заходити в якійсь справі, завжди заставляла його за роботою - за письмовим столом, який був геть закладений книжками. Пам'ятаю його впевнене дрібне письмо. Коли писав, слів, як правило, не

скорочував, дотримувався граматики. Десь наприкінці 50-х постало питання про викладання у вузі українською мовою. І професор Я.Д. Кіршенблат, який приїхав до Чернівців з Ленінграда і ніколи до того не розмовляв українською мовою, одним з перших відгукнувся на це і готував лекції українською. Українською мовою читав журнал іноземної літератури "Всесвіт", газету "Літературна Україна", які сам передплачував. Як справжній інтелігент, був частим відвідувачем концертів, вистав, багато читав.

Яків Давидович був моїм порадиником і в суто побутових справах. Коли після 5 років проживання в студентському гуртожитку мені запропонували двокімнатну квартиру з загальними комунальними зручностями, виділену інституту в той час, як підійшла моя черга на отримання житла, я звернулася до Якова Давидовича за порадою — йти мені із сім'єю в "комуналку", чи ще трохи почекати і отримати нову ізольовану квартиру (тепер такі називають "хрущовками"). Він порадив, що краще йти жити в квартиру, яка в центрі міста, а потім можна буде й помінятися. Я й досі живу в цій квартирі, тепер уже як в окремій, не комунальній.

Свого часу декілька разів мені доводилося відвідувати родину Якова Давидовича в них дома. Мене вразило, що навіть за тими мірками, коли звання професора стояло високо, то була далеко не професорська квартира. Це були дві кімнати також у комунальній квартирі.

Яків Давидович не гнався за маєтками, був людиною скромною, чесною, самовідданою. Ми працювали в одній партійній організації, і можу сказати, що Яків Давидович мав щирі переконання і вірив у ті ідеали, яким служив, ніколи не шукав ніякої вигоди від свого перебування в партії. Він і помер на партійних зборах. Сталося це 20 жовтня 1980 р., в корпусі по вул. Ризькій. Я була свідком останніх хвилин його життя. І гірко згадувати про таку його раптову, передчасну смерть, адже він походив з родини довгожителів, не хворів. Йому було всього 68 років, він працював над новою книгою, був повен задумів. Перед тим я бачила Якова Давидовича в кінці навчального року, він спокійно збирався йти в чергову профспілкову відпустку, і ніщо не віщувало біди.

Але сталося так, що в новому навчальному році він пішов із посади завідувача кафедри. Тоді ж йому довелося зазнати ще кількох болючих ударів — померли дружина і мати, синові не дозволили навчатися в аспірантурі. В останні дні Яків Давидович став більш замкнутим, схуд. Напевно, нікому він так і не розповів про ту драму, яка відбувалася в його душі, і яку йому не судилося пережити.

Син Якова Давидовича Кіршенблата Володимир знайшов своє гідне місце в медицині - працює начмедом третьої міської лікарні Чернівців. Він подібний до свого батька не лише зовні, а й нічим не зганьбив його чесного імені.

Згадуючи професора Я.Д. Кіршенблата, я маю лише одне бажання — щоб від пам'яті про таких людей ми самі ставали міцніші духом, не піддавалися буденній метушні і не виправдовували свою моральну слабкість складністю теперішніх часів. Часи професора Я.Д. Кіршенблата були далеко не легшими, але не час творить людину, а сама людина творить свій час.

Райса Косуба
доктор мед. наук,
професор кафедри фармакології БДМУ

ЯКІВ ДАВИДОВИЧ КІРШЕНБЛАТ - ПЕДАГОГ, НАУКОВЕЦЬ, ЛЮДИНА

Написати декілька слів про професора Якова Давидовича Кіршенבלата завдання почесне, приємне і, водночас, відповідальне. Мені пощастило вчитись, співпрацювати з цією людиною в якості аспіранта, молодого асистента і докторанта.

Яків Давидович — це епоха в житті нашого медичного інституту, і він не тільки жив, а й створював ту атмосферу, яка тривалий час панувала і була предметом гордості в нашому колективі. Поруч працювали і підтримували високий імідж інституту професори: М.Г. Туркевич, С.М. Савенко, Б.Л. Радзіховський, В.Л. Хенкін, Л.І. Роман, Н.М. Шінкерман, П.З. Гудзенко, Г.М. Троян, С.П. Закриводорога, В.А. Трігер, Б.А. Пахмурний. Серед цієї плеяди високоерудованих викладачів і науковців постать професора Я.Д. Кіршенבלата виблискувала яскравими гранями інтелекту, доброзичливості, принциповості.

Лекції для студентів були глибокими за змістом, доступні і захоплюючі за методикою. Науковий рівень лекцій був високий, що свідчило про постійну роботу професора над літературою і водночас (хоча я це зрозумів значно пізніше, коли сам почав читати лекції) - такий підхід до викладання суті предмету засвідчував велику повагу до студента. Серйозний і вдумливий студент мав можливість долучитись до новітніх досягнень медичної науки. Іспити професор Я.Д. Кіршенблат приймав терпляче, оцінював доброзичливо, коли доводилось виставляти незадовільну оцінку студенту - переживав не менше студента. Зате відмінники мали можливість безпосереднього спілкування з ним. Науковий гурток на кафедрі нормальної фізіології виховав десятки майбутніх професорів та доцентів.

Будучи аспірантом кафедри патологічної фізіології, працюючи поряд, мав нагоду бачити Якова Давидовича в якості керівника кафедри та наукового товариства фізіологів. Професор Я.Д. Кіршенблат нікого не заставляв, а особистим прикладом демонстрував, як треба працювати. Доступний для консультацій, широко і глибоко обізнаний практично в усіх аспектах фізіологічної науки, він щедро давав поради; ніякої пиhi, глибока повага до кожного, хто хоче працювати і працює. Водночас довкола Якова Давидовича панувала аура принциповості. Усі, хто торував дорогу в інститут, у науку "темними" стежками, не мали при Якові Давидовичі жодних шансів на успіх.

Еталоном відношення професора Я.Д.Кіршенבלата до докторанта можна вважати методику його рецензування плану моєї докторської дисертації. Яків Давидович особисто все вчитав, вніс корективи, запросив дисертанта і зачитав перший варіант рецензії. Після щирої вдячності за рецензування, професор Я.Д. Кіршенблат ще впродовж години спільно зі мною аналізував методичні підходи, можливі нові напрямки. Такі хвилини не можуть забутись. Яків Давидович підготував багато кандидатів і докторів наук, але ніхто не зможе навести приклад, щоб у погоні за кількістю, він приписав своє прізвище як керівника, навіть якщо фактично і надавав консультативну допомогу.

Яків Давидович давно відійшов у вічність, але залишились на Землі добрі справи, учні, вдячні лікарі, і поки живе пам'ять, живе і людина.

Г.І.Кокошук
доктор мед. наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України

ХРАМ ДУШІ ПРОФЕСОРА ЯКОВА ДАВИДОВИЧА КІРШЕНБЛАТА

Спілкування з вельми обдарованим ученим і людиною високої культури, яким я знала Якова Давидовича Кіршенблата впродовж 24 років, залишило в моєму житті світлу пам'ять про нього. Активний гуманізм - такою була його життєва позиція, і саме це зумовило співпрацю колективу кафедри іноземних мов з Яковом Давидовичем у творчому процесі національно-громадянського виховання молодих лікарів. Він завжди був бажаним співрозмовником у цікавих дискусіях інтерклубу "Меридіан", навчав студентів не стояти осторонь розв'язання актуальних проблем сучасності, визначити особисте ставлення до того, що відбувається. Для Якова Давидовича зміст активної людяності - у дії, і він обрав свій шлях: служити справі звільнення людини від страждань і горя. Під час Великої Вітчизняної війни він захищав Ленінград, брав участь у спорудженні лінії оборони. Про цей період він проникливо розповідав під час своїх зустрічей зі студентською молоддю.

Як всебічно освічена людина Яків Давидович володів багатьма іноземними мовами, і вже в ті роки думав про гуманітаризацію медичної освіти, що мені, як філологу за фахом, це дуже імпонувало. Тому в рамках інтеграції з профілюючими кафедрами нашої академії, кафедра нормальної фізіології, яку очолював Яків Давидович, рецензувала навчальні посібники, галузеві словники з іноземних мов і надавала творчу консультативну допомогу.

У моїх спогадах Яків Давидович є особистістю глибокої внутрішньої культури, храму душі його ми низько вклоняємось.

Соловйова Н. М.,
професор кафедри іноземних мов БДМУ

ПРЕКРАСНА ЛЮДИНА, ТАЛАНОВИТИЙ ВЧЕНИЙ, МУДРИЙ ВЧИТЕЛЬ

З Яковом Давидовичем я познайомилась в 1971 році, коли прийшла працювати секретарем міськвиконкому, як з головою постійної комісії міської Ради з охорони здоров'я. Чесно скажу, що я дуже хвилювалася перед зустріччю: адже Яків Давидович був професором, завідувачем кафедри Чернівецького державного медичного інституту. У моєму розумінні — це величина. І не знала, як він поставиться до мого запрошення.

Але всі мої переживання були марними. Точно у визначений час до мого кабінету зайшов високий, симпатичний чоловік з теплою посмішкою на обличчі, цікавістю в очах. Після кількох незначних фраз, ми непомітно перейшли до основної теми нашої зустрічі. Наша бесіда проходила спокійно, кожен висловлював своє

бачення стану справ з охорони здоров'я в місті, роботи лікувальних закладів, впливу депутатського корпусу міськради на цю важливу галузь життя чернівчан.

Мене вразило те, як Яків Давидович уважно прислуховувався до моїх міркувань щодо організації роботи комісії. Подальше спілкування з професором Кіршенблатом Я.Д. довело мені, що це була одна з рис його характеру: вміти слухати співрозмовника. Я неодноразово в цьому мала можливість переконатися, коли відвідувала засідання цієї комісії. При цьому він однаково був уважний як до думки депутата-директора, так і депутата-робітника. Тому-то депутати і не боялись висловлювати свої думки з питань, які розглядалися, хоча, можливо, міркування з точки зору медицини були і не зовсім вірними. Адже в той час до складу ради було обрано 55% робітників.

Яків Давидович був надзвичайно відповідальною людиною. Він хотів, щоб його комісія працювала активно, якісно. Це спонукало його оволодіти знаннями стосовно діяльності Ради, зокрема, постійних комісій. Я не пам'ятаю випадку, щоб депутат Кіршенблат Я.Д. безпідставно пропустив день депутата чи сесію міськради. Він не соромився заходити до мене і радитися, як краще підготувати розгляд питання на засіданні комісії, зробити співдоповідь на засідання міськвиконкому. Були позитиви, були і негативи. Але я ніколи не бачила Якова Давидовича роздратованим, сердитим. Його вихованість просто вражала — якщо він навіть не погоджувався з опонентом, то робив це тактовно, намагаючись аргументовано переконати співбесідника. Він ніколи не підвищував голосу. Іншого методу спілкування професор Кіршенблат Я.Д. не визнавав і не сприймав.

Він був справжнім інтелегентом, еталоном вихованості і культури для своїх вихованців, оточуючих. Яків Давидович виховав не один десяток науковців, які багато в чому наслідують свого Вчителя. Серед них, перш за все, я хотіла б назвати Ходоровського Георгія Івановича — професора, доктора наук БДМА. Буковинець, хлопець з простої селянської сім'ї став не лише вченим, а й Послом незалежної України в Індії. Як би радів за нього Яків Давидович.

Згадуючи професора Кіршенблата Я.Д., не можу не відзначити його надзвичайної скромності. Зустрічаючись з керівництвом міста, він ніколи навіть не заїкнувся про свої складні житлові умови: трикімнатна квартира типу "распашонки", без коридору, без кухні. В одній із кімнат розміщувалася ванна, і вся сім'я "дружними шеренгами" її відвідувала. Так що практично була лише одна кімната. А кухня була вигороджена в холі. Вузький прохід в холі навіть не дозволяв нормально винести з квартири труну з тілом покійної дружини Якова Давидовича. Так питання не вирішено і до цього часу. У цій квартирі виріс його син - В.Я.Кіршенблат - начмед міськклікарні № 3, внучки Якова Давидовича. Не виключено, що і у них скоро будуть сім'ї. Прийдешні покоління, напевно, думають, що не вмів їх дідусь жити. Але варто додати - жити для себе, - бо тепло душі, любов серця він дарував своїм однодумцям, друзям, своїм вихованцям.

Світла пам'ять про Якова Давидовича як про прекрасну людину, талановитого вченого, мудрого вчителя і товариша назавжди залишається в наших серцях.

М.Я. Осипенко
колишній секретар
Чернівецької міської ради
народних депутатів

МОИ ВПЕЧАТЛЕНИЯ ОБ УЧИТЕЛЕ

Как и все мы, бывшие студенты, первые впечатления получаем о своих наставниках на лекциях.

Профессор Я.Д. Киршенблат у студенчества (в особенности его лекции), пользовался заслуженной репутацией: содержательность, блестящий научный и литературный язык, убедительные физиологические демонстрации закономерностей.

Как всегда студенты интересуются и личностными качествами, особенностями, нюансами. Нас поражали несколько моментов. Профессор не пользовался никакими текстами, т.е. не читал, а проговаривал лекции. И все же у Якова Давидовича мы подмечали в руках крохотные кусочки бумаги (видимо, плотная картонка), из которых он сообщал либо некие цифровые данные или иные сведения, которые легче прочитывать, чем воспроизводить по памяти. Некоторые особо «ловкие» студенты «замышляли» разные способы завладения профессорскими картоночками, как ценным источником для овладения предметом.

Физиологические демонстрации неизменно завораживали аудиторию, вносили элементы неожиданности и даже ожидания физиологических чудес.

Любопытно, что Профессор и сам испытывал истинную радость от успешных опытов. Мы (студенты) радовались не только в связи с удачным экспериментом, но и в связи с положительными эмоциями лектора. Некоторым студентам, а в особенности, старательным студенткам, удавалось полностью (почти стенографически) записывать содержание лекций. Перед экзаменом устраивались полудетективные приемы обладания такими конспектами. Но... вообще говоря, такой ажиотаж, как оказалось, был излишним. Экзамены проходили в благожелательной форме, без особого акцента на то, что именно говорил Профессор. Важнее всего была демонстрация понимания сути проблем, закономерностей, фактологии.

Абсолютно точно, что среди студенчества Профессор ни в коем случае не считался «вредным», строжайшим или непредсказуемым. Любая экзаменационная оценка воспринималась с благодарностью как обоснованная.

Таковы впечатления студенческих лет.

Завершение обучения в вузе, в целом, событие приятное, но также и переломный этап жизни, а иногда и драматический ...

Так случилось, что в то время у автора возник драматический момент: призыв на медицинскую службу в армию. Некие жалкие потуги как-то изменить ситуацию оказались тщетными. И вдруг руководство института предложило мне обучение в аспирантуре по кафедре нормальной физиологии. Подарок судьбы — вместо армейской медицины — Наука!

Мне до сих пор неизвестно, что думал о будущем аспиранте Профессор. Во всяком случае, я попытался справиться с заданием по написанию научного реферата при поступлении. Он касался неких физиологических механизмов, разрабатываемых Х.С. Коштойянцем и сотрудниками.

Так как личных суждений по поводу работ Х.С. Коштойнца не могло быть в принципе, то для демонстрации усердия было исписано достаточно много страниц.

Скорей всего, Профессор вынужден был согласиться с тем, что это якобы научный реферат будущего аспиранта.

Но... на этом проблемы у Профессора уже с юридически оформленным аспирантом только начались.

Подумать только?!, при полном отсутствии зачатков научной компетентности, я посмел выдвинуть, так сказать, перспективное научное направление: тренировать крыс - исследовать в связи с этим эндокринологические механизмы. Это «блестящее» предложение слегка затормозило выбор надежной тематики диссертационной работы.

Очень был важный момент. В тот период Профессор проявил максимум деликатности, приводил убедительные доводы, а не просто авторитарно запретил мои измышления. Много позже я понял, в чем причина. В те годы ответственность руководителей за успешную подготовку аспирантов была необычайно высокой. Тематика должна соответствовать научной компетентности руководителя и, соответственно, иметь реальные шансы на положительное завершение.

Начались нормальные физиологические будни на кафедре нормальной физиологии: добыть, вырастить, зоотехнически обеспечить лабораторных животных. Спланировать эксперименты. Планы экспериментов тогда, а возможно и сейчас, мне были доступны на уровне здравого смысла. Но... здравомысленные предложения подвергались тщательному, жесткому анализу, критике Профессора. Тогда я впервые узнал, что планирование эксперимента само по себе представляет особое научное направление. Кстати, до сих пор чувствуется недостаток в этом смысле хороших методических работ, кроме математизированных, но мало доступных для биологов, медиков.

Как известно, физиолог склонен нечто удалить, изолировать, пересадить, воздействовать и регистрировать наступившие изменения. Так мы работали тогда. Все же нужно понимать, что экспериментальная эндокринология преимущественно базируется на исследованиях мелких лабораторных животных (мыши, крысы). А это означает освоение микрохирургических операций!

В связи с этим был еще один драматический момент. По разработанным планам экспериментов требовались гипофизэктомированные крысы. Так же понятно, что удаление гипофиза должно быть таким, чтобы не повредились структуры гипоталамуса.

Худо ли, бедно ли: удалось освоить эту микрохирургическую операцию с эффективностью ~ 20-30 % (на предприятиях лабораторного животноводства США ~ 50-60 %). Но оказалось, что я не вполне точно понял Профессора. Требовались гипофизэктомированные крысята (20-30г), а не взрослые (150-300г). Такое требование я провалил окончательно, чем в очень большой степени огорчил Руководителя. Пришлось замысловатыми приемами «отдалить» оппонентов от закономерных вопросов: как те же механизмы реализуются у гипофизэктомированных животных?

Предполагаю, что последующие поколения физиологов с такой задачей справились.

Были и другие потери. Например, следующая: интактным самкам крыс (контроль) вводился хориальный гонадотропин. Так как экспериментатор очень тесно общается со своими подопытными, то обычно замечаются и несколько другие изменения, а не только планируемые.

Оказалось, что самки в результате инъекций ХГ становились явно сильнее, агрессивнее, непропорционально возрастал вес. Осторожно подсматривал за таким же контролем самцов крыс, на которых ставил эксперименты Г.И.Ходоровский. У самцов таких явных изменений не наблюдалось.

И тогда, и особенно сейчас все понятно: ХГ у самок вызывал явления андрогенизации (надпочечники, яичники). Профессор на этом примере посоветовал подробно и тщательно записывать необычные, неожиданные наблюдения (фонд находок для будущих НИР).

Если бы я послушался и выполнил эксперименты, то мог бы оказаться почти первым автором анаболических эффектов хориального гонадотропина для спорта. Но... отчасти это и хорошо, так как подобные работы выполнены через 10-15 лет, а затем антидопинговые службы МОК эти средства запретили, и вполне обоснованно.

Хочется отметить исключительно благоприятную и напряженную атмосферу по освоению новых знаний, которую создавал профессор Я.Д. Киршенблат. Все его личные публикации предварительно обсуждались на семинарах кафедры. Вначале многое, по крайней мере, мне, было непонятно, сложно, недоступно. Позже, т.е. после периода ликбеза, я даже осмеливался задавать вопросы, на них Профессор отвечал с такой серьезностью, как будто вопрос задан компетентным исследователем.

Припоминаю 2-3 семинара по нейросекреции. Так как Яков Давидович был крупным специалистом и по эндокринологии беспозвоночных, то, естественно, он проводил параллели с нейросекреторными механизмами гипоталамуса. Кто знает, возможно, он нам намекал на перспективность поиска новых гормонов гипоталамуса. В то время это была *terra incognita*.

Ошеломляющее впечатление на кафедру произвел доклад о веществах, выделяемых животными самых разных таксономических групп и действующих на громадных расстояниях в ничтожнейших концентрациях. Эту группу веществ Яков Давидович назвал телергоны — действующие на расстоянии. Работы об этом были опубликованы в 1966-1968 гг., задолго до научно-технического бума по поводу этих же веществ, впоследствии обозначаемых общепринятым термином — ферромоны. Как минимум, профессор Я.Д. Киршенблат стоял у истоков этого важнейшего научного и практического направления! К сожалению, для реализации этих научных задумок требовалось учреждение типа специализированного НИИ.

Сотрудники кафедры стремились хоть в какой-то степени приблизиться к научной информированности Профессора. Незаметно подсматривали (я и другие) в преподавательской карточке библиотеки за перечнем источников, которые изучал Яков Давидович, в том числе, какие он обычно брал литературные журналы. Отчасти это стимулировалось и проведением семинаров по новым публикациям. Сделать об этом неисчерпывающее сообщение было неприемлемым.

В любых формах общения Яков Давидович неизменно проявлял такт, деликатность и щедрость по всем формам научных коммуникаций.

Так называемых барских привычек или любых других проявлений привилегированного поведения «шефов», у Яков Давидович не было принципиально, он неизменно скромно сам себе готовил чай, все же моменты чаепития желательно было не нарушать. Кстати, с тех времен неизменно предпочитаю именно этот напиток. Шеф был знающим специалистом и ценителем чая.

Вместе с тем, нужно подчеркнуть еще важное личностное качество: умение тактично, вежливо, но вполне определенно поддерживать дистанцию: профессор - члены кафедры. Немыслимо было бы проявлять признаки отношений типа «ами кошон». Для этого не было оснований.

Насколько мне было известно, Яков Давидович не был завсегдатаем концертных, театральных студий в отличие от тогдашней четы профессора Шинкермана, седовласая шевелюра которого украшала и гармонировала с торжественной обстановкой.

Так понимаю, что свободное время, если оно у него было, посвящалось науке и семье. По крайней мере, после официальных отпусков нас на кафедре всегда ждали новости из множества научных центров, которые он посещал.

Почему-то запомнился маленький, но характерный штрих. В блокадном Ленинграде Яков Давидович выполнял важные биологические работы в интересах обороны. Во время отчасти неформальной беседы я похвалялся, что в военкомате получил повышение — старший лейтенант медицинской службы, на что Профессор сказал: «А Вы знаете, что мне присвоено всего лишь звание майора?». И после этой фразы сильно смутился.

В заключение приведенных, несколько сумбурных воспоминаний, считаю приятным долгом отметить еще два положения.

Профессор сумел привить нам общебиологический подход к анализу физиологических проблем. Это особенно важно для выпускников медицинских вузов, получающих достаточно утилитарное образование.

На любой более или менее сложный вопрос, например, о физиологических регуляциях, нужно иметь ответы на вопрос о лежащих в их основе фундаментальных биологических принципах и константах. Особенно это важно для понимания функций целостного организма: «интегративная физиология» с изучением внутренней логики жизни. Интересно, что подобные подходы пропагандируют, продвигают нынешние наследники Ленинградских физиологических школ: академики РАН К.П.Иванов, Я.Д. Ноздрачев и др.

В настоящее время наблюдается определенная инфляция важного понятия - научный шеф. Думаю, что ученикам профессора Я.Д. Киршенבלата, забвение этого понятия не свойственно, нам эрозия святых понятий не угрожает.

П.С.Вахнован,
канд. мед. наук

ЧЕРНІВЧАНИН ЗРОБИВ ВІДКРИТТЯ, ГІДНЕ НОБЕЛІВСЬКОЇ ПРЕМІЇ

П'ятого серпня виповнилось 100 років від дня народження видатного науковця, завідувача кафедри нормальної фізіології (1954-1980) медінституту, професора Якова Кіршенבלата.

Саме йому належить відкриття "теорії запахів" (1957), за яке міг отримати Нобелівську премію. Але в СРСР потреби у відкритті, яке б могло принести шалені прибутки в промисловості, не було. Єдине, за чим стежили, – щоб науковець не виїхав за кордон, куди його кликали для виступів. Тож лаври першовідкривачів отримали німці.

"Він по-справжньому був відданий науці", – пригадує його син, начмед міської лікарні №3 Володимир Кіршенблат: – Шлях до науки батька розпочався, коли 16-річним хлопцем він приїхав навчатися на біолога в Ленінград (нині – Санкт-Петербург). Його не прийняли, бо йому тоді ще не виповнилося 18 років. Тож він влаштувався вантажником у порт та ходив вільнослухачем на лекції. Здавалося б, син відомого лікаря (його батько закінчив Берлінський університет, бо в Росії існувала заборона на вищу освіту для євреїв) і - вантажник... Такий він був: усього мав досягти сам.

У 20-річному віці закінчив вуз, працював на кафедрі, захистив дисертацію. Коли почалася війна, пішов на фронт, хоч і мав бронь. Був на Ленінградському фронті, пережив блокаду. Одночасно закінчив медінститут. Збереглися його блокадні щоденники, в яких писав про страшні речі: як люди помирали від голоду, їли собак і молоду кропиву, а поряд ті, хто мав доступ до продуктів, скуповували у них за безцінь золото, предмети мистецтва.

Коли батько повернувся із фронту, з'ясувалося, що на його місці на кафедрі працює його друг Артемій Іванов. І щоб того не звільняли заради нього, батько пішов в Інститут акушерства і гінекології, відкрив перший у СРСР кабінет ендокринології. Отримав навіть орден "Знак пошани". Усе було б добре, якби не "справа ленінградських лікарів" (сфабрикована радянськими спецслужбами справа, через яку репресували десятки відомих вчених-медиків та лікарів)...

Була ще одна "пляма" на біографії вченого. Його брат Михайло, який був головним лікарем залізничної лікарні в Тбілісі, відмовився підписати висновок про смерть від інфаркту першого секретаря ЦК Компартії Вірменії. Насправді ж того розстріляли за наказом Берії... Лікаря відправили в табір, у якому він загинув 1943 року.

– Але про це все дізналися аж 1955 року, коли тато отримав повідомлення про реабілітацію, – розповідає Володимир Якович. – Коли тата звільнили через "справу лікарів", він дев'ять місяців перебував без роботи і з валізою чекав, коли за ним прийдуть. Але за ним не прийшли. Коли Сталін помер, тата поновили на роботі. Але кабінет ендокринології вже ліквідували, а куди він тільки не писав – до Москви, Києва, Ленінграда – всі відмовляли. І лише коли він подав кандидатуру на конкурс із заміщення посади завідувача кафедри нормальної фізіології Чернівецького медичного інституту, його взяли на роботу. Чернівці було дуже специфічним містом: медичний вуз збирав з усього Союзу хороших фахівців, які мали для того часу "підмочену" репутацію. Наприклад, професор Микола Туркевич, який 10 років відсидів на Колимі. Мабуть, були розумні люди в керівництві, які розуміли, що

Туркевич був геніальним анатомом, а його підручник просто вкрав один професор, написавши на нього донос.

У Чернівцях Яків Давидович займався нейроендокринною регуляцією – розділом, який у СРСР майже ніхто не вивчав. А головне – розробив у 1957 році теорію *телергонів* (від грец. tele – далеко та ergon – дія), - потім її назвали теорією запахів. Суть полягає у тому, що спеціальні залози тварин виділяють речовини, які інші здатні відчувати на відстані.

– Це нині співають пісні "це твої феромони" (термін *феромони* замість телергони ввели німецькі вчені-ентомологи Пітер Карлсон та Мартін Лушер у 1959 році, запатентувавши відкриття). Але ж це відкриття зробив батько! Не знаю, яким чином це йому вдалося, але він надіслав статтю в англійський журнал «Nature». Проте у нас всі промовчали. Хоча з усього світу писали, запрошували читати лекції. Досі всі пам'ятають і пишуть, що він зробив для наукового світу. Якби в СРСР трохи дивилися вперед, то це було б видатне відкриття.

Можна було використовувати його, як це зробили США, Японія та інші. Збереглася чернетка листа, в якому батько писав про це Хрущову.

За таке відкриття міг і Нобелівську премію мати. А його ж навіть за кордон не випустили жодного разу. Прикро, і не лише тому, що це мій тато. Прикро, що жили (і живемо) в країні, яка не хоче і не бачить того, що роблять інші, не хоче тих грошей, які можна було легко заробити.

Батько ніколи не скаржився, усе тримав в собі. Він був по-справжньому одержимим наукою. Він прокидався о 05.00 й одразу сідав писати. На восьму йшов на роботу: лекції, заняття. З німецькою пунктуальністю, рівно о 15.00 приходив обідати. Потім лягав спати рівно на 30 хвилин. І – на кафедру, де був до 19.30. І це щодня, крім неділі. Все. Його не цікавили такі речі, як одяг, взуття, блага. Мав костюм, черевики – добре. Щоб взяти у когось щось (про гроші не йдеться) – ніколи. Його аспірантка після захисту дисертації під його керівництвом принесла портфель із монографією: "Дорогому вчителю". Портфель коштував 22 рублі. Він її вигнав... Мама моя просила його принести апарат для вимірювання тиску, які тоді були в дефіциті, з кафедри, де їх було багато. Відмовився.

Яків Давидович знав кілька мов: німецьку, англійську, грузинську. Потім опанував українську. Дивився всі вистави в театрі, писав вірші.

У науці був бездоганно порядним. – У нього, порівняно із сучасними професорами, які мають до 700 статей, їх було небагато – приблизно 100. Жодної – у співавторстві. Коли хтось приходив і казав, що "ось хочу вас поставити вперед у статті", він казав: "Це ваше. Мене не треба".

Володимир Якович показує книжкову шафу, в якій акуратними рядами розташовані книги його батька. Поряд – книги вчених зі світовим ім'ям із дарчими написами. Також – книги двоюрідного дядька Євгенія Примакова (відомого радянського та російського дипломата, свого часу навіть прем'єр-міністра Росії), про родинний зв'язок з яким у Чернівцях вже встигли вигадати не одну небиліцю.

– Євгеній Максимович Примаков – двоюрідний брат тата (його мама і моя бабця - рідні сестри), – пояснює. Я буваю у нього, часто розмовляємо через скайп. Минулого року моїй молодшій доньці робили операцію на очі у Москві – він усе сплатив.

– Жодного разу батько не скористався зв'язками. Коли мене призывали до Радян-

ської армії, я пішов служити, потрапив в Єреван. Коли повернувся і став розповідати, він обірвав мене: "Ти обмовляєш нашу країну". Був справжнім комуністом. У нього завжди були ідеали.

Тато був такою людиною, що коли я приходив і казав, що хочу радіоприймач ВЕФ та магнітофон, він відповідав: "Зароби – купиш". Гроші я заробив зі студентським загonom у Криму. Я не був професорським синком, білоручкою. За студентські роки канікул не мав – працював. Вдячний татові, що пройшов таку школу життя.

Від дня смерті батька пройшло 32 роки, і я розумію, що хочу поговорити з ним. Не вистачає мені його, не вистачає...

Юлія Боднарюк
Газета «Молодий Буковинець»
від 5.08.2012 р.

Публікації про Кіршенблата Якова Давидовича:

1. Боднарюк Ю. Чернівчанин зробив відкриття, гідне Нобелівської премії //Газета «Молодий Буковинець» від 5.08.2012 р.
2. Бойчук Т. Зірки і терни Якова Кіршенблата: до 100- річчя від дня народження відомого вченого, медика //Газета «Буковина», 31 липня 2012.- №59(2190). - С.3.
3. Памяти профессора Я.Д. Киршенблата // Проблемы эндокринологии.-1991. – Т. 27, № 4. - С.88.
4. Пішак В.П. Кіршенблат Яків Давидович (До 90- річчя від дня народження) /В.П.Пішак, В.Мислицький, С.Ткачук // Ендокринологія. - 2002. - Т.7, №2. – С. 304.
5. Пішак В.П. Кіршенблат Яків Давидович /В.П.Пішак, Г.І. Ходоровський, В.І. Ясінський. - Чернівці: Медакадемія, 2003. – 136 с. - (Вчені Буковини)
6. Пішак В.П. Наукова спадщина професора Я.Я. Кіршенблата/ В.Пішак, Г.Ходоровський, В.Ясінський // Буковинський медичний вісник. - 2003, № 1-2, С. 6-10.